

OGRÓD PRZEDSZKOLNY

Poradnik

Tekst i koncepcja publikacji: Anna Komorowska, pracownia k.

Współpraca:

Honorata Tkaczyńska, Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren – Dział I rozdział 5: Współpraca z rodzicami

Alina Małgorzata Skrobek, Przedszkole nr 87 im. Jacusia i Agatki – Dział III rozdział 2.1

Ilona Żurawska, Przedszkole nr 42 „Kwiaty Polskie” – Dział III rozdział 2.2

Hanna Pawlak, Przedszkole nr 46 – Dział III rozdział 2.3

Katarzyna Bogdańska-Głuchowska, Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta Urzędu Miasta Poznania

– Dział III rozdział 3: Ogród Otwarty w Przedszkolu nr 42

Agnieszka Dziubała, Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta Urzędu Miasta Poznania

– Dział III rozdział 4: Elementy EKOedukacji – mikroinstalacje w ogrodach przedszkolnych

Projekt graficzny: Sylwia Maja Bartkowska, Oddział Promocji, Gabinet Prezydenta Urzędu Miasta Poznania

Publikacja powstała ze środków budżetu Miasta Poznania w ramach projektu „Aktywne sposoby edukacji przedszkolnej – poznańskie centra wymiany doświadczeń” realizowanego w latach 2016-2019 przez Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta Urzędu Miasta Poznania.

Koordynacja projektu: Katarzyna Bogdańska-Głuchowska

WSTĘP – 3

I: PLANOWANIE OGRODU PRZEDSZKOLNEGO

- 1. Dlaczego warto inwestować w ogrody przedszkolne? – 5
 - 1.1. Jakie jest Twoje najmlsze wspomnienie z dzieciństwa? – 5
 - 1.2. Zespół deficytu natury – 6
 - 1.3. Ogród jako przedłużenie sali przedszkolnej – 7
 - 1.4. Przestrzeń według dzieci – 7
- 2. Planowanie ogrodu przedszkolnego – 7
 - 2.1. Zapytaj dzieci – 8
 - 2.1.1. Obserwacja – 8
 - 2.1.2. Rysunek istniejącego ogrodu przedszkolnego – 8
 - 2.1.3. Spacer badawczy – 8
 - 2.1.4. Burza mózgów – 9
 - 2.1.5. Rysunek wymarzonego ogrodu zabaw – 9
 - 2.1.6. Makieta – 9
 - 2.2. Zbadaj, jaką przestrzeń masz do dyspozycji – 10
 - 2.2.1. Uwarunkowania przestrzenne – 10
 - 2.2.2. Uwarunkowania przyrodnicze – 10
 - 2.3. Ustal temat przewodni ogrodu – 11
 - 2.4. Określ, jakie funkcje musi pełnić ogród – 11
 - 2.5. Podziel ogród na strefy – 11
- 3. Zmiany w funkcjonującym ogrodzie – 13
 - 3.1. Wykorzystaj swoją przewagę – 13
 - 3.2. Oceń chłonność miejsca – 13
 - 3.3. Oceń swoje możliwości – 13

4. Bezpieczeństwo wg normy PN-EN 1176 – 14

- 4.1. Ocena ryzyka – 15
- 4.2. Certyfikaty urządzeń i innych elementów – 15
- 4.3. Urządzenia dla dzieci w wieku przedszkolnym – 15
- 4.4. Lokalizacja urządzeń w ogrodzie – 15

5. Współpraca z rodzicami – 16

II: „KATALOG” OGRODÓW PRZEDSZKOLNYCH

- 1. Urządzenia katalogowe – 19
- 2. Pieńki, kłody, głązy – 20
- 3. Pagórek, wąwóz, skarpa – 21
- 4. Tunel i labirynt – 21
- 5. Górka piasku – 22
- 6. Ścianka interaktywna – 22

- 7. Stół i ściana do zabawy wodą – 23
- 8. Kuchnia „błotna” – 24
- 9. Szałas, domki, bazy – 24
- 10. Wiklina – 24
- 11. Słupki wielofunkcyjne – 26
- 12. Luźne i zmienne elementy – 26
- 13. Elementy dekoracyjne – 27
- 14. Ławki i siedziska – 27
- 15. Stoły – 28
- 16. Kosze i wiaty śmietnikowe – 28
- 17. Altany – 29
- 18. Naturalne nawierzchnie amortyzujące – 29
- 19. Trawnik – 30
- 20. Plac, chodnik, ścieżka – 31
- 21. Podest, taras – 32
- 22. Schody – 32
- 23. Ścieżka à la pumptrack – 32
- 24. Ścieżka bosych stóp – 32
- 25. Ogrodzenie zewnętrzne – 33
- 26. Ogrodzenie wewnętrzne – 33
- 27. Ogród warzywny i ziołowy – 34
- 28. Zwierzęta w ogrodzie – 35
- 29. Stacja edukacji przyrodniczej – 35
- 30. Woda jako środowisko życia – 36
- 31. Rośliny ozdobne – 36

III: DOBRE PRAKTYKI

- 1. Proces projektowy – 39
 - 1.1. Warsztaty projektowe dla kadry przedszkola i wstępna analiza terenu – 39
 - 1.2. Zajęcia z dziećmi – 39
 - 1.3. Koncepcja zagospodarowania ogrodu – 40
 - 1.4. Projekt budowlany i wykonawczy – 40
- 2. Ogrody przedszkolne – 40
 - 2.1. Przedszkole nr 87 im. „Jacusia i Agatki” – 40
 - 2.2. Przedszkole nr 42 „Kwiaty Polskie” – 43
 - 2.3. Przedszkole nr 46 – 45
- 3. Ogród Otwarty w Przedszkolu nr 42 „Kwiaty Polskie” – 43
- 4. Elementy EKOedukacji – mikroinstalacje w ogrodach przedszkolnych – 50

Domek dla owadów i zielone rabaty w Przedszkolu nr 87

WSTĘP

Publikacja, którą trzymasz w ręce, powstała w ramach przedsięwzięcia „Aktywne sposoby uczenia się w edukacji przedszkolnej – poznańskie centra wymiany doświadczeń”, które jest realizowane przez Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta Urzędu Miasta Poznania w latach 2016-2019. Celem projektu jest nowa aranżacja przestrzeni trzech przedszkoli miejskich, zarówno sal dydaktycznych, jak i ogrodów przedszkolnych. Partnerem merytorycznym jest Instytut Małego Dziecka im. Astrid Lindgren, a działania realizowane są w trzech miejskich placówkach – Przedszkolu nr 42 „Kwiaty Polskie”, Przedszkolu nr 46 i Przedszkolu nr 87 im. „Jacusia i Agatki”.

Przedsięwzięcie jest kontynuacją międzynarodowego projektu YALE, realizowanego przez Miasto Poznań w latach 2013-2015 we współpracy z Berlinem. Wymiana doświadczeń z berlińskimi przedszkolami stała się inspiracją do wprowadzenia nowych metod pracy z dziećmi oraz do wprowadzenia pilotażowych zmian w aranżacji przestrzeni przedszkolnej.

Realizacja projektu obejmuje kilka etapów. W pierwszym etapie kadra przedszkolna uczestniczyła w szkoleniach prowadzonych przez Instytut Małego Dziecka, dotyczących uczącej przestrzeni; przeanalizowano też jakie są potrzeby i możliwości przedszkoli w tym zakresie. Drugi etap obejmował przygotowanie projektów aranżacji wnętrz i ogrodów przedszkolnych, poprzedzonych konsultacjami z architektami wnętrz i krajobrazu. Trzeci etap to realizacja ww. projektów w takim zakresie, na jaki pozwala budżet przedsięwzięcia. Etap czwarty polega na dzieleniu się rezultatami projektu z innymi przedszkolami i jednym z jego elementów jest niniejsze opracowanie. Chcielibyśmy, aby przedszkola biorące udział w projekcie stały się placówkami pokazowymi dla poznańskich przedszkoli i żeby na swoim przykładzie mogły zaprezentować innowacyjne podejście do przestrzeni w przedszkolu oraz konkretne rozwiązania.

Publikacja składa się z trzech działów. Pierwszy to poradnik dotyczący planowania ogrodu przedszkolnego, drugi jest spisem ponad 30 elementów, które mogą znaleźć się w ogrodzie, natomiast trzeci prezentuje trzy przedszkola biorące udział w przedsięwzięciu oraz inne przykłady dobrych praktyk w ogródkach przedszkolnych.

Ścieżka ziemna w Przedszkolu nr 46

DZIAŁ I

PLANOWANIE OGRODU PRZEDSZKOLNEGO

1. Dlaczego warto inwestować w ogrody przedszkolne?

W zasadzie pytanie powinno brzmieć – jak mądrze inwestować w ogrody przedszkolne? Bo to, że warto, powinno być oczywiste. Ogrody przedszkolne istnieją tak długo, jak długo istnieją same przedszkola. Co więcej, pierwsze przedszkola zakładane przez Friedricha Fröbela nosiły nazwę „dziecięcych ogródków”, co ma swoje odzwierciedlenie w niemieckim słowie Kindergarten, które w niezmienionej formie przyjęte zostało również w języku angielskim. Fröbel mocno podkreślał, że ogród jest integralnym elementem całego procesu wychowawczego – a nie tylko dodatkiem, miejscem, gdzie czasem można wyjść, żeby dzieci się „wyszalały”. Zdarza się jednak, że o tym zapominamy albo po prostu nie wiemy, w jaki sposób wykorzystać przestrzeń wokół przedszkola. W niniejszym rozdziale postaramy się przypomnieć kilka podstawowych powodów, dla których warto inwestować w ogród. Mówiąc o inwestycji, mamy na myśli nie tylko pieniądze, lecz także czas i energię. Kolejne rozdziały poświęcamy tym, którzy są gotowi na zmiany, ale nie wiedzą, jak się za nie zabrać.

1.1. JAKIE JEST TWOJE NAJMILSZE WSPOMNIENIE Z DZIECIŃSTWA?

Zanim przejdziemy dalej, proponujemy krótkie ćwiczenie — przypomnij sobie swoje najmilsze wspomnienie z dzieciństwa. Możesz je zapisać lub po prostu przez chwilę o nim pomyśleć...

Gotowe? Gdzie miało miejsce wydarzenie, o którym pomyślałeś/aś? Wewnątrz budynku czy na zewnątrz? Większość dorosłych ludzi zapytana o to, co najlepiej pamiętają z dzieciństwa, opisuje zabawy na podwórku, wakacyjne wyprawy, pikniki czy wycieczki. Czyli wszystko to, co robi się poza budynkiem. Oczywiście nie chodzi tylko o to, aby nasze przedszkolaki uśmiechały się na myśl o zabawach w ogrodzie. Ale to też jest dobry powód. W tym wypadku rola dorosłego sprowadza się do bycia inicjatorem, który stwarza dzieciom możliwość aktywnego działania na świeżym powietrzu.

1.2. ZESPÓŁ DEFICYTU NATURY

Określenie to zostało sformułowane przez Richarda Louva. W swojej książce Ostatnie dziecko lasu opisyje on dziesiątki badań potwierdzających, że dzieci, które spędzają czas w otoczeniu przyrody, mają mniejsze problemy z koordynacją ruchową, koncentracją, przyswajaniem wiedzy, łatwiej nawiązują kontakty, są bardziej otwarte i empatyczne, natomiast dzieci, które rzadko przebywają na zewnątrz, a większość czasu przesiadują w zamkniętych pomieszczeniach, wykazują wyższy poziom stresu, mają trudności w nauce i częściej stwarzają konfliktowe sytuacje.

Kontakt dziecka z naturą może odbywać się na dwa sposoby. Po pierwsze, podczas swobodnej zabawy, kiedy to dzieci po prostu korzystają z odpowiednio zaaranżowanej przestrzeni. Wówczas rola dorosłego sprowadza się do obserwowania i czuwania nad ich bezpieczeństwem. W ogrodzie można również prowadzić regularne zajęcia dydaktyczne na temat przyrody, choć zdecydowanie najlepszym sposobem na osvajanie dzieci z naturą jest pozwolenie na samodzielną eksplorację. Dorosły przestaje być nauczycielem, a staje się przewodnikiem, który reaguje na to, co zainteresuje dzieci, objaśniając im zjawiska, które je zafascynowały.

Dzieci w otoczeniu natury

1.3. OGRÓD JAKO PRZEDŁUŻENIE SALI PRZEDSZKOLNEJ

Ogród przedszkolny to nie tylko przestrzeń do wybiegania i odpoczynku od zajęć w sali. Jak podkreślał Fröbel, to także miejsce wielopłaszczyznowego rozwoju. Przestrzeń ogrodu może służyć do przeprowadzania zajęć dydaktycznych oraz rozwijających zabaw swobodnych. Trawnik czy pagórek ze zjeżdżalnią, urządzenia do wspinania i ćwiczenia równowagi rozwijają ruchy postawno-lokomocyjne. Sypkie materiały, takie jak piasek, żwir, kora, kamyki, a także luźne elementy, którymi dzieci mogą dowolnie operować, np. pudełka, liny, tkaniny czy gałęzie, pozwalają na ćwiczenie ruchów narzędziowych. Zróżnicowana nawierzchnia, urządzenia i pojemniki do zabawy wodą, zabawki dźwiękowe, pachnąca roślinność, powiewające flagi i aromatyczne zioła rozwijają dziecięce zmysły. Ogród to również miejsce sprzyjające ćwiczeniu umiejętności społecznych i nauce odpowiedzialności. Pomóc w tym może wspólna uprawa ogródka, budowa baz i szałasów, zabawy w dom, sklep i inne zabawy tematyczne czy grupowe. Wiele z aktywności prowadzonych w sali przedszkolnej można przenieść do ogrodu, np. zajęcia plastyczne (szczególnie te powodujące zabrudzenia), opowiadanie bajek, obserwację zmian atmosferycznych czy uprawę roślin. W niektórych przedszkolach wychodzi się do ogrodu również na podwieczorek czy z łózekkami w czasie poobiedniego odpoczynku. Nauczyciele mogą z powodzeniem przeprowadzić zajęcia na terenie ogrodu, ale odpowiednio przygotowane otoczenie pozwoli także na swobodną zabawę, podczas której dzieci jednocześnie się uczą.

1.4. PRZESTRZEŃ WEDŁUG DZIECI

Dzieci potrzebują przestrzeni, którą będą mogły aranżować według własnych potrzeb. Nie zawsze jest możliwość zapewnienia im tego w budynku. W każdym ogrodzie powinna znaleźć się pusta przestrzeń, którą będą mogły dowolnie przekształcać. Przedszkolaki mogą budować bazy z pudełek, patyków, sznurków, tkanin i innych luźnych elementów (więcej na ten temat w drugim dziale). Latem możemy dodatkowo ustawić pojemnik z wodą. Zimą będzie to idealne miejsce do rzucania śnieżkami i lepienia bałwana. To również przestrzeń, w której z powodzeniem można zbudować labirynt z kartonowych pudeł czy warsztatów konstrukcyjnych, a przede wszystkim organizować gry zespołowe.

W ogrodzie powinny znaleźć się elementy wykonane z pomocą dzieci. Przykładem mogą być tkaniny chroniące przed wiatrem i słońcem, które zostały pomalowane w ramach zajęć plastycznych, rabata z roślinami wybranymi przez przedszkolaki czy szałas i płotki z rosnącej wikliny, która co roku musi być zaplatana. Z powodzeniem można w takie prace włączać przedszkolaki. Gdy dzieci mają do dyspozycji pustą przestrzeń oraz luźne elementy pozwalające im na samodzielną aranżację, nauczyciel przyjmuje rolę obserwatora i tutora. Udziela pomocy, ale tylko na wyraźną prośbę, próbując podążać za dziecięcymi pomysłami.

2. Planowanie ogrodu przedszkolnego

Projektowanie ogrodu przedszkolnego nie jest łatwym zadaniem. W wielu przypadkach niezbędny okaże się udział architekta krajobrazu, który spojrzy na przestrzeń całościowo, rozwiąże najtrudniejsze kwestie i zadba o to, aby projekt spełniał wymogi prawa budowlanego oraz normy bezpieczeństwa. Jednak przemyślenie i spisanie głównych założeń, takich jak funkcje i sposób użytkowania ogrodu, to zadanie dla kadry przedszkola. W tym rozdziale przedstawimy podstawowe kroki, które należy wykonać na samym początku procesu projektowego.

2.1. KROK 1: ZAPYTAJ DZIECI

Gdy projektujemy dom, spotykamy się z jego przyszłymi użytkownikami. Gdy projektujemy przestrzeń dla dzieci, powinniśmy porozmawiać z tymi, którzy będą z niej najczęściej korzystać. Włączanie dzieci w proces planowania ogrodu to nie tylko niesamowite źródło inspiracji, lecz także okazja do edukacji przestrzennej, społecznej czy ekologicznej. Oczywiście sposób, w jaki rozmawia się z dziećmi na temat projektowania, musi być odpowiednio dostosowany do ich wieku, ale nie zmienia to faktu, że dzieci są zdolne do tego, aby formułować swoje potrzeby dotyczące przestrzeni. Co więcej – są doskonałymi obserwatorami, co pozwala na przeprowadzenie właściwej analizy obecnego stanu. To również ważny etap przygotowań do projektu.

Dzieci mogą wypowiadać się na różne sposoby – rysując, robiąc zdjęcia, tworząc opowiadania, choć zdarzają się też nauczyciele, którzy wykorzystują do rozmów o przestrzeni taniec czy teatr. Istotne jest jednak, aby umiejętnie odczytać to, co dzieci starają się nam powiedzieć. Rysunek dziecka powinien być uzupełniony jego wypowiedzią, ważna jest również obserwacja jego zachowań w trakcie tworzenia dzieła. Pomogą w tym sprawdzone ćwiczenia, które można tu zastosować. Zanim do nich przejdziemy – jedna podstawowa uwaga: nigdy nie pytaj dzieci: „Jak wygląda Wasz wymarzony plac zabaw?”. Dlaczego? Wyjaśnienie znajdziesz poniżej.

2.1.1. Obserwacja

Zanim przejdziemy do jakichkolwiek aktywności z udziałem dzieci, warto zacząć się im dokładnie przyglądać. Trzeba zwrócić uwagę, w jaki sposób korzystają z ogrodu, w których miejscach chętnie przebywają, a których unikają, które czynności zajmują im najwięcej czasu, gdzie bawią się sporadycznie i krótko, w jaki sposób wykorzystują istniejące sprzęty, ukształtowanie terenu, małą architekturę i roślinność. Dobrze też zaobserwować, czym dzieci się najbardziej interesują, również poza ogrodem. Być może ich pasją stanie się temat przewodnim ogrodu lub jego części (do tematu przewodniego jeszcze wrócimy).

2.1.2. Rysunek istniejącego ogrodu przedszkolnego

Dobrym pomysłem na początek jest poproszenie dzieci o narysowanie obecnej sytuacji. Dzięki temu możemy dowiedzieć się, które miejsca są dla nich ważne, jakie elementy powinny zostać zachowane, a które należy usunąć lub zabezpieczyć. Ważne jednak jest, aby nie skupiać się na samym rysunku, ale posłuchać także tego, co opowiadają dzieci w trakcie jego tworzenia. Jeśli rysują coś w centralnej części kartki lub staje się to wyraźnie większe od innych elementów, może to być wskazówka, że właśnie ten element jest dla nich istotny. Może zdarzyć się nawet, że dzieci narysują coś, co już nie istnieje, ale przez długi czas znajdowało się w ogrodzie i było dla nich ważne.

2.1.3. Spacer badawczy

Spacer po ogrodzie pełni podobną funkcję, jak rysunek istniejącego ogrodu. Dzieci przyjmują rolę przewodników i wskazują miejsca, które lubią, które są dla nich problematyczne albo których się boją i unikają. Uzupełnieniem może być rysowanie mapy z zaznaczonymi odnalezionymi „skarbmami” – ciekawymi miejscami, które warto zachować, na przykład duże drzewo, kwitnący krzew czy otwór w płocie, przez który widać, co się dzieje na zewnątrz.

2.1.4. Burza mózgów

Jak przy każdej burzy mózgów, w tym wypadku również najważniejsze jest, jakie zadamy pytanie. Jeśli zapytamy: „Jaki jest Wasz wymarzony plac zabaw?” dostaniemy standardowe odpowiedzi, takie jak huśtawki, karuzele, zjeżdżalnie. Pytanie o idealny ogród przyniesie odpowiedzi związane z kwiatami, drzewami, licznymi roślinami itd. Ale już zapytanie o „ogród zabaw” lub na przykład „kosmiczne kręgi zabaw” (przykład z jednego z projektów pracowni k.) może być dla dzieci zaskakujące, a przez to bardziej otwierające. Odpowiedzi, jakie usłyszymy, mogą z kolei nas zaskoczyć i stać się doskonałym punktem wyjścia do projektowania.

2.1.5. Rysunek wymarzonego ogrodu zabaw

Jak wspominaliśmy wcześniej – lepiej nie używać frazy „plac zabaw”, która niestety kojarzy się dzieciom dość stereotypowo. Z tego samego powodu odradzamy korzystanie z magazynów i katalogów ogrodnictwa. Ograniczają one dziecięcą wyobraźnię i utrudniają stworzenie własnej wizji. Warto użyć innego hasła (np. tematu przewodniego ogrodu) lub pokazać dzieciom magazyny mody, fotograficzne czy kulinarne, które będą pobudzać wyobraźnię, zamiast sugerowania gotowych rozwiązań.

2.1.6. Makieta

Starsze dzieci mogą wykonać poprzednie ćwiczenie z wykorzystaniem makiet. To doskonała okazja do zdobywania doświadczeń związanych z pracą w grupie i zawieraniem kompromisów. Wspólna makieta powinna pomieścić wszystkie pomysły, dzieci muszą więc dojść do porozumienia. To również dobre ćwiczenie manualne, rozwijające zmysł przestrzenny.

Dżungla – rysunek dziecka

2.2. KROK 2: ZBADAJ, JAKĄ PRZESTRZEŃ MASZ DO DYSPOZYCJI

2.2.1. Uwarunkowania przestrzenne

Brzmi bardzo poważnie, ale chodzi przede wszystkim o to, aby sprawdzić, w jaki sposób ogród usytuowany jest względem budynku i ulicy, a także którędy dzieci się do niego dostają – przez szatnię czy bezpośrednio z sali, przez wejście główne dzielone z rodzicami i gośćmi przedszkola, czy niezależnymi drzwiami? Warto przeanalizować, jak wygląda strefa wejściowa do przedszkola i ogrodu – czy nie przenikają się wzajemnie, co może powodować ewentualne sytuacje niebezpieczne? Czy obecny system jest do zaakceptowania, czy konieczna jest zmiana? Zlokalizowanie ogrodu względem ulicy to głównie kwestia bezpieczeństwa. Czy istnieje zagrożenie, że dzieci wybiegną na ulicę lub wyjdą same przez furtkę? Jak wygląda parking – czy dzieci wychodzące z przedszkola nie wpadną pod parkujący samochód?

Kolejny krok to analiza tego, co znajduje się w sąsiedztwie. Czy jest tam warsztat lub zakład produkcyjny, od którego trzeba się odgrodzić? A może za przedszkolem rozciąga się piękny widok lub dzieje się coś ciekawego i warto zachować ażurowe ogrodzenie lub zostawić dzieciom okienka, przez które będą mogły obserwować „świat”? Warto również postawić sobie pytanie, jaki jest stosunek sąsiadów do bawiących się dzieci? Czy skarżą się na hałas? Wówczas możemy pomyśleć o zmianie ogrodzenia lub takim rozmieszczeniu stref w ogrodzie, aby przestrzeń na swobodne zabawy ruchowe zaplanować z innej strony.

Ważne jest również to, jak wiele dzieci korzysta jednorazowo z ogrodu przedszkolnego. Nie oznacza to, że im więcej dzieci, tym więcej powinno być urządzeń. Wręcz przeciwnie – należy unikać zagrażania przestrzeni. Zamiast tego lepiej postawić na wielofunkcyjne przestrzenie oraz urządzenia, które będą mogły być wykorzystywane przez wiele osób jednocześnie. Przykładem może być huśtawka typu orle gniazdo, na której może huśtać się kilkoro dzieci, ale też łąka wykorzystywana jako boisko, scena, miejsce do budowy konstrukcji z pudeł czy po prostu do biegania i zabaw w kręgu.

2.2.2. Uwarunkowania przyrodnicze

Mimo że w całej Polsce panuje zbliżony klimat, to jednak są miejsca, które będą bardziej lub mniej problematyczne. Warto np. zwrócić uwagę na to, czy ogród nie jest narażony na działanie silnych wiatrów, czy pobliska rzeka nie wpływa na obniżenie temperatury zimą, a także – co może powodować przemarzanie niektórych roślin. Znaczenie ma również usytuowanie ogrodu względem stron świata oraz otoczenie, które wpływa na stopień jego nasłonecznienia. Dobrze zbadać czynnik pH gleby, żeby wiedzieć, czy mamy do czynienia z glebą kwaśną czy zasadową. Wiąże się to z doborem roślin. Złota zasada brzmi – rośliny, które pojawiły się na danym terenie samoistnie, najlepiej znoszą lokalne warunki. Dobrze więc przyjrzeć się temu, co rośnie w ogrodzie lub za płotem. Do tego zadania warto zaangażować przedszkolaki, które mogą robić zielnik i w ten sposób uczyć się rozpoznawania roślin. Innym ciekawym ćwiczeniem jest obserwowanie, gdzie po deszczu powstają kałuże i jak długo się utrzymują. Warto te wszystkie informacje zanotować i wykorzystać przy planowaniu ogrodu.

2.3. KROK 3: USTAL TEMAT PRZEWODNI OGRODU

Każde przedszkole jest inne – czasem ma specjalny profil, niemal zawsze patrona. Każde miejsce ma swoją historię i wyjątkowych ludzi, którzy je tworzą. Dlaczego się tym nie pochwalić? Temat przewodni ogrodu przedszkolnego pozwoli na wyróżnienie go spośród innych, a co najważniejsze – ułatwi dzieciom identyfikację z tym miejscem. Mądrze dobrany, może również pełnić funkcje edukacyjne. Na przykład przedszkole ekologiczne może umieścić w ogrodzie pojemniki do segregacji śmieci, lampki solarne czy poletko do testowania, ile czasu potrzebują poszczególne produkty, żeby ulec rozkładowi. Tematem przewodnim może być też rosnący w ogrodzie kasztanowiec lub autorski program wspomagania integracji sensorycznej.

Jest jeszcze jeden powód, dla którego warto poszukać tematu przewodniego. To pozorne ograniczenie pobudza kreatywność. Nie mając go, moglibyśmy umieścić w ogrodzie „wszystko”, co najczęściej kończy się na standardowych, sztamkowych rozwiązaniach. Jeśli skupimy się na naszym temacie – dobór elementów może okazać się trudniejszy, ale ten zwiększony wysiłek przyniesie lepsze i ciekawsze rezultaty.

2.4. KROK 4: OKREŚL, JAKIE FUNKCJE MUSI PEŁNIĆ OGRÓD

Ogród przedszkolny służy zarówno do zabawy i odpoczynku, jak i do nauki. Ale to nie koniec listy. Może też być... ogrodem, czyli miejscem, w którym zajmujemy się ogrodnictwem. Gdy wstawimy do niego duży stół, możemy spożywać tam posiłki albo realizować zajęcia plastyczne. To również przestrzeń organizacji rodzinnych pikników, rozpoczęcia i zakończenia roku przedszkolnego czy organizacji dni otwartych i innych wydarzeń. Z kolei teren przed wejściem do budynku stanowi część reprezentacyjną – roślinność powinna zostać starannie dobrana. Identyfikacja wizualna (logotyp i kolorystyka) ma odzwierciedlać temat przewodni przedszkola, zapraszać do wejścia. To również dobre miejsce do prezentowania prac dzieci. Ogród lub jego część może służyć rodzicom, którzy czekają na swoje dzieci, lub którzy właśnie je odebrali, ale chcieliby jeszcze spędzić trochę czasu w otoczeniu zieleni. Sytuacja wygląda nieco inaczej, gdy przedszkole połączone jest ze żłobkiem lub ze szkołą. Aby dobrze podzielić ogród na strefy (do czego zaraz przejdziemy), trzeba zacząć od wypisania wszystkich obecnych i planowanych funkcji.

2.5. KROK 5: PODZIEL OGRÓD NA STREFY

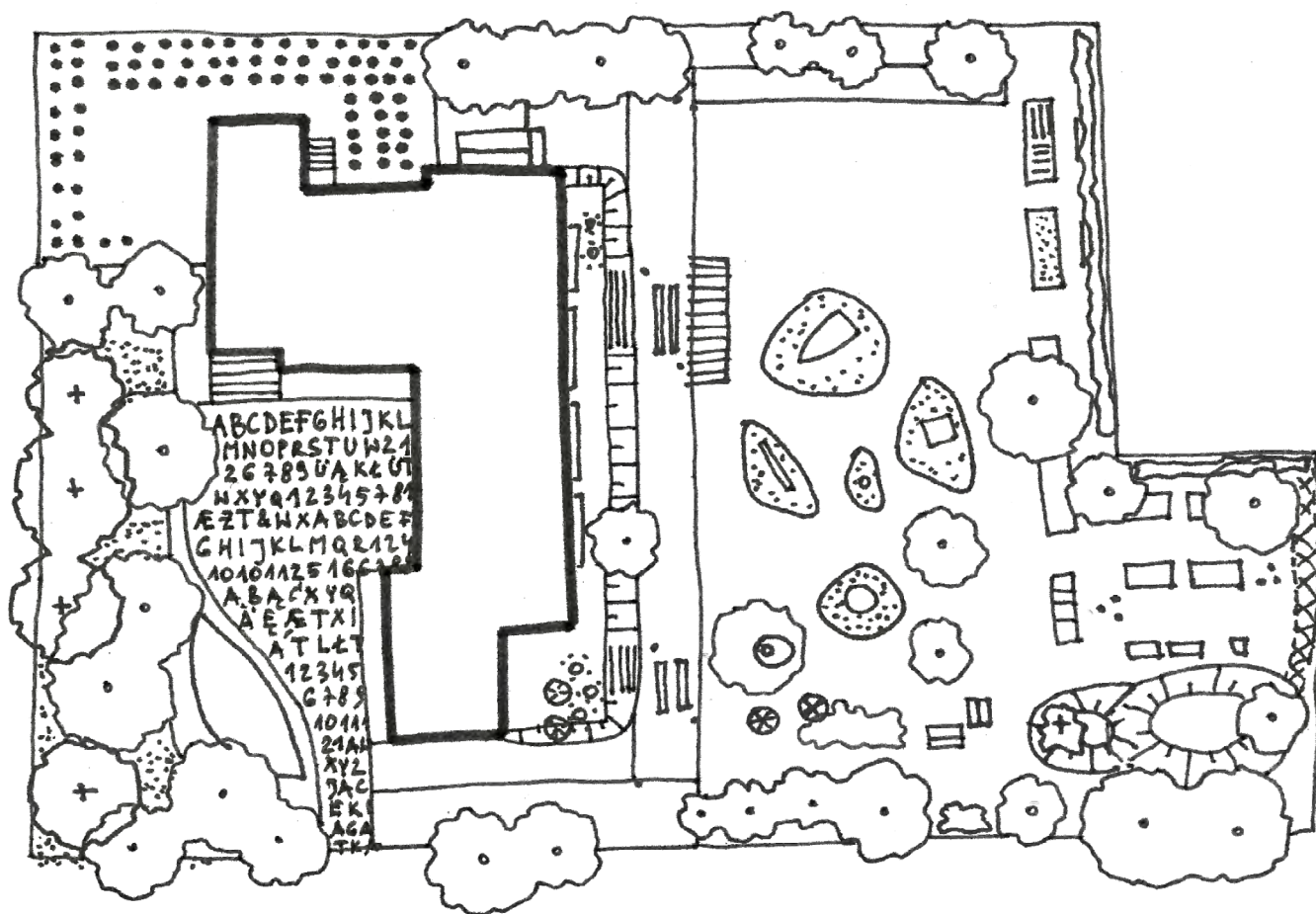
Strefa to część ogrodu o określonej funkcji lub charakterze. Brak podziału na strefy skutkuje chaosem funkcjonalnym i estetycznym. Jeśli przestrzeń do biegania nie będzie oddzielona od miejsc zabaw innego typu, dzieci mogą sobie wzajemnie przeszkadzać. Gdy umieścimy pojemnik na zabawki do piasku z dala od piaskownicy, dzieci i tak nie będą z nich korzystać, albo rozrzucają je po całym terenie.

Po ustaleniu, jakie funkcje powinien spełniać nasz ogród, możemy spróbować przełożyć to na właściwą aranżację przestrzeni. Niektóre funkcje mogą się pokrywać albo przecinać, inne powinny być wyraźnie oddzielone. Na przykład z jednej strony przestrzeń zabaw swobodnych i gier zespołowych powinna być oddalona lub odgrodzona od zabaw tematycznych. Ale z drugiej strony – drewniany podest może służyć jako scena, obszar do gier planszowych lub miejsce, gdzie nauczyciel czyta bajki.

Planując podział przestrzeni, należy uwzględnić przeprowadzone wcześniej analizy. Dzieci powinny mieć dostęp do miejsc nasłonecznionych, przy czym latem konieczne będą również obszary zacienione. Ponadto należy uwzględnić odległość od sąsiadów i to, czy teren jest osłonięty od wiatrów. Kupując urządzenia na plac zabaw, trzeba wyznaczyć strefy bezpieczeństwa, które zajmują dość dużo miejsca. Częstym błędem jest zakup zbyt dużej ilości urządzeń, co powoduje, że cały ogród jest „zabudowany” i brakuje wolnej przestrzeni. Co prawda są przedszkola, które mają mieszane grupy wiekowe, ale gdy łączone są ze żłobkiem, należy zapewnić maluchom wydzieloną przestrzeń.

Dzieląc ogród na strefy, należy pamiętać o komunikacji. Nie ma konieczności budowy ścieżek do każdej ze stref, jednak nie można dopuścić do sytuacji, gdy dzieci biegnące do najbardziej atrakcyjnego miejsca wbiegają wprost pod huśtawki. Nie można też zapomnieć o tzw. strefie gospodarczej. Śmietnik, parking, droga dojazdowa – te elementy muszą być wkomponowane w cały projekt, odpowiednio zabezpieczone, a nawet schowane za roślinnością, ale z łatwym dostępem.

Prawidłowe rozplanowanie stref to bardzo trudne zadanie, dlatego najlepiej przetestować różne rozwiązania na papierze, zanim rozpocznie się działania w ogrodzie. Poniżej znajduje się przykład rozplanowania stref w ogrodzie Przedszkola nr 87 w Poznaniu.

Szkic projektowy ogrodu przy Przedszkolu nr 87

3. Zmiany w funkcjonującym ogrodzie

Projektowanie nowego ogrodu to idealna sytuacja, podobnie jak dysponowanie nieograniczonym budżetem. I jak to zwykle z idealnymi sytuacjami bywa – zdarzają się bardzo rzadko. Co zrobić, jeśli w naszym ogrodzie mamy już jakieś urządzenia, roślinność, ale nic do siebie nie pasuje i przestrzeń nie funkcjonuje, jak należy? Niekiedy można zastosować metodę małych kroków. Czasami jednak łatanie dziur już nie wystarcza i konieczne okazują się większe prace budowlane.

3.1. POSPRZĄTAJ

Przeprojektowanie istniejącego ogrodu jest trudne, ale funkcjonujące przedszkola mają tę przewagę, że znają już swoją przestrzeń, są więc w stanie ocenić, co się sprawdza, a co nie. Przeprowadzenie analiz i rozmów z dziećmi, o których była mowa w poprzednim rozdziale, nie powinno stanowić problemu. Jedyna różnica polega na tym, aby na samym początku stworzyć listę rzeczy, które należy usunąć z ogrodu, zabezpieczyć, naprawić lub wymienić.

Na liście mogą znaleźć się problematyczne elementy, których usunięcie lub nawet przestawienie stanowi trudność. Mówimy tu głównie o urządzeniach na plac zabaw. Często zdarza się, że ich układ jest chaotyczny. Tu rozwiązanie zależne jest od kilku czynników. Jeśli urządzenia ustawione są zbyt blisko siebie, co może być niebezpieczne (dokładne odległości określa norma bezpieczeństwa na placach zabaw PN-EN 1176), przesunięcie ich nie podlega dyskusji. Podobnie w przypadku starych urządzeń niespełniających wymogów normy (np. huśtawki na sztywnych zawieszach), które muszą być usunięte. Jeśli zabawki są ułożone chaotycznie, ale nie stwarzają zagrożenia, a ogród jest na tyle duży, że wystarcza miejsca na inne funkcje – możemy je zostawić, a przestrzeń uporządkować, wprowadzając ciekawą nawierzchnię amortyzującą upadki, np. w formie wysp lub przeciwnie – łącząc wszystkie urządzenia jednolitą nawierzchnią. Jeśli jednak zajmują one całą przestrzeń, a pozostałe funkcje zepchnięte są do roli wypełniacza (piaskownica pod budynkiem gospodarczym, rabaty kwiatowe przyciśnięte do ogrodzenia i budynków) – należy przemyśleć, czy nie trzeba będzie z czegoś zrezygnować lub jednak przenieść niektóre sprzęty w inne miejsce.

3.2. OCENIŁOŚĆ MIEJSCA

Jednym z podstawowych problemów osób niezwiązanych z projektowaniem placów zabaw jest trudność w ocenie tzw. chłonności miejsca, czyli obszaru, jaki mamy do dyspozycji. Gdy patrzymy na pusty trawnik, może nam się wydawać, że mamy całkiem sporo możliwości. Ale po zakupie wybranego urządzenia dowiadujemy się, że wokół niego musi zostać zachowana wolna przestrzeń (producent podaje jej wielkość). Może się więc okazać, że w naszym ogrodzie zmieścimy znacznie mniej niż początkowo zakładaliśmy. W skrajnych przypadkach zdarzają się przedszkola, w których nie ma miejsca na żadne urządzenie z katalogu. Wówczas trzeba wprowadzić mniej standardowe rozwiązania.

3.3. OCENIŁOŚĆ SVOJE MOŻLIWOŚCI

Są jednak przedszkola, które borykają się z odmiennym problemem. Ich ogród jest ogromny, dzieci mają dużo miejsca na wszelkie możliwe zabawy, a architekci – wymarzoną przestrzeń do projektowania.

Projekt wygląda imponująco, ale co potem? Zarówno realizacja wszystkich pomysłów, jak i późniejsze utrzymanie ogrodu będą kosztowne i czasochłonne. Brak odpowiednich środków na realizację powoduje, że praca często jest rozkładana na wiele lat. Jeśli stworzono projekt zagospodarowania terenu, który wyraźnie wyznacza kolejne etapy, nie stanowi to problemu. Gorzej, gdy jego elementy pojawiają się bez przemyślenia, w zależności od aktualnego konkursu grantowego. Pierwszym zadaniem powinno więc być ich uporządkowanie, czyli usunięcie wszystkiego, co zbędne, a następnie sensowne zaplanowanie całej przestrzeni, z wykorzystaniem istniejących elementów. Dobry projekt powinien przewidywać rozłożenie pracy na etapy. Jeśli przedszkole obawia się o późniejszą pielęgnację, można rozważyć następujący pomysł – wszystkie podstawowe funkcje ogrodu zlokalizować w pobliżu placówki, a bardziej oddalone obszary pokryć dużymi połaciami roślinności. W ten sposób powstanie łąka kwietna czy „las”, które nie wymagają czasochłonnej pielęgnacji, a jednocześnie mogą stanowić pole działań edukacyjnych. Innym pomysłem może być wydzierżawienie części ogrodu na ogród społeczny dla okolicznych mieszkańców, w zamian za pomoc w pracach ogrodowych.

Pierwszy etap prac w Przedszkolu nr 42 – uporządkowanie nawierzchni

4. Bezpieczeństwo wg normy PN-EN 1176

Place zabaw muszą być zaprojektowane i wykonane tak, aby zapewnić dzieciom bezpieczeństwo. Przepisy normy PN-EN 1176 odnoszą się do publicznych placów zabaw, a nie ogrodów. Tu jednak należy wyjaśnić dwie kwestie. Po pierwsze, jeśli w ogrodzie przedszkolnym są urządzenia typowe dla placów zabaw – jest to wówczas publiczny plac zabaw i podlega ww. normie. Po drugie – nawet jeśli mamy „tylko” ogród, nic nie stoi na przeszkodzie, aby wszystkie jego elementy potraktować jak plac zabaw i odnieść do nich zapisy normy. Jest to jak najbardziej możliwe i da nam gwarancję, że zadbaliliśmy o bezpieczeństwo bawiących się tam dzieci.

4.1. OCENA RYZYKA

O zgodność projektu z normą bezpieczeństwa musi zadbać architekt krajobrazu, który go opracowuje. Jednak ostateczna odpowiedzialność spada na właściciela lub zarządcę terenu, dobrze więc, żeby on również znalazł podstawowe jej zapisy. Godny polecenia jest krótki poradnik wydany przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów pt. Bezpieczny plac zabaw. Poradnik dla administratorów i właścicieli, w którym – poza omówieniem podstawowych zapisów normy – można znaleźć załączniki ułatwiające późniejsze kontrole. Poradnik porusza również bardzo ważną kwestię związaną z bezpieczeństwem. We wstępie czytamy: „Ochrony życia i zdrowia najmłodszych nie powinniśmy lekceważyć, ale nie zapominajmy, że to właśnie zabawa jest pierwszą lekcją oceny ryzyka. To właśnie dzięki niej dzieci uczą się mierzyć siły na zamiary. W miejscu rekreacji, gdzie ryzyko zostało dokładnie sprawdzone, najmłodsi uczą się samodzielności w ocenie tego, co jest dla nich bezpieczne, a co nie. Dzięki temu wiedza i doświadczenia z placu zabaw mogą być przeniesione także na inne sytuacje życiowe, gdzie błędna ocena ryzyka może wiązać się nie tylko z nabitym guzem, ale z o wiele groźniejszymi konsekwencjami. Pamiętajmy więc, że place zabaw powinny być tak bezpieczne, jak to niezbędne, ale nie tak bezpieczne, jak to tylko możliwe”.

4.2. CERTYFIKATY URZĄDZEŃ I INNYCH ELEMENTÓW

Jeśli kupujemy gotowe zabawki, musimy sprawdzić, czy mają one odpowiednie certyfikaty, zezwalające na użycie ich na publicznych placach zabaw. Czasami w ogrodach przedszkolnych można spotkać zabawki przeznaczone do użytku domowego. One również mają certyfikat (PN-EN 71-8), co może być mylące. Jedynym wyjątkiem są zabawki, na które się nie wchodzi (np. domki). Wszystkie inne muszą być zgodne z normą PN-EN 1176. To jednak nie oznacza, że w ogrodzie przedszkolnym nie może znaleźć się urządzenie indywidualnie projektowane czy element naturalny – mogą, jeśli również spełniają wymogi normy. Oczywiście nie dostaniemy certyfikowanego glazu, ale jeśli wprowadzamy takie elementy do ogrodu, możemy zlecić inspekcję firmy certyfikującej, która zbada cały teren pod kątem bezpieczeństwa i wystawi odpowiedni certyfikat.

4.3. URZĄDZENIA DLA DZIECI PRZEDSZKOLNYCH

Kupując gotowe zabawki, należy zwrócić uwagę na to, do jakiego wieku dzieci są dostosowane – przedszkolnych czy żłobkowych. Ogólna zasada mówi, że jeśli na urządzenie można łatwo wejść, musi być też możliwość łatwego zejścia. Jeśli zabawka ma elementy przeznaczone dla dzieci starszych (np. ślizg strażacki), powinna mieć takie wejście, aby dzieci młodsze lub mniej sprawne nie dały rady z niej skorzystać. Każde urządzenie powinno być na tyle wytrzymałe i tak skonstruowane, aby mogła wejść na nie osoba dorosła, np. w sytuacji, gdy będzie potrzebna interwencja.

4.4. LOKALIZACJA URZĄDZEŃ W OGRODZIE

Norma bezpieczeństwa PN-EN 1176, poza zapisami dotyczącymi wyglądu urządzeń i innych elementów, porusza również takie kwestie, jak ich lokalizacja i nawierzchnia amortyzująca upadki. Warto się z nimi zapoznać, ponieważ zakup certyfikowanych urządzeń nie będzie miał sensu, jeśli ustawimy je zbyt blisko siebie lub zastosujemy zbyt płytką nawierzchnię amortyzującą upadki.

Producent urządzenia katalogowego lub autor zabawki projektowanej indywidualnie muszą określić tzw. strefę wolną, czyli niezabudowaną przestrzeń, którą należy zachować wokół urządzeń. Niezachowanie tych stref może zakończyć się groźnym zdarzeniem. Powoduje również utratę gwarancji i przeniesienie całej odpowiedzialności na właściciela terenu. Warto też sprawdzić zabawki, które już są w naszym ogrodzie. Jeśli nie mamy ich kart katalogowych, możemy spróbować znaleźć podobne urządzenia w katalogach i sprawdzić określoną dla nich strefę. Jeśli istniejące urządzenia znajdują się zbyt blisko siebie, należy je bezwzględnie przestawić. W strefie wolnej nie mogą znaleźć się inne zabawki, ławki, krawężniki czy nawet ścieżki.

Druga kwestia to nawierzchnia amortyzująca upadki, tzw. „nawierzchnia bezpieczna”. Nie oznacza to tylko nawierzchni syntetycznej. Kora, piasek, żwir czy zrębki drewna chronią przed upadkiem w takim samym stopniu. Bardzo ważne jest jednak zachowanie odpowiedniej grubości warstwy (20 lub 30 cm, w zależności od urządzenia). Należy pamiętać, że nawierzchnią amortyzującą powinna być pokryta cała strefa wolna, a nie tylko fragment pod urządzeniem. Są jednak takie sytuacje, w których możemy zastosować trawnik lub nawet nawierzchnię utwardzoną.

5. Współpraca z rodzicami

Rodzina jest pierwszym, najważniejszym środowiskiem rozwoju małego dziecka. To rodzice na początku zaspokajają podstawowe jego potrzeby i wprowadzają stopniowo w świat społeczny. Ich wsparcie i zaangażowanie w życie przedszkola jest dla dziecka źródłem bezpieczeństwa, umożliwia łączenie i przenikanie się doświadczeń domowych oraz przedszkolnych. Dzięki temu, że codzienność dzieci w przedszkolu jest dla rodziców ważna, ich pociechy stają się bardziej zaangażowane w to, co się w nim dzieje. Tym samym lepiej się tam czują, rozwijają swoje kompetencje i chętniej się uczą.

Rodzice mogą być cennymi uczestnikami procesu zmian w ogrodach przedszkolnych. Z jednej strony mogą aktywnie wspierać różnorodne działania, pomagać w konkretnych pracach, zwiększając tym samym współudział w tym, czego doświadczają i uczą się ich dzieci w przedszkolu. Z drugiej strony – obserwując radość i fascynację swych pociech, towarzysząc im w odkryciach, rodzice poszerzają swoją wiedzę na temat tego, jak uczą się małe dzieci i jak wspólnie z nimi poznawać świat przyrody.

Rodziców można też włączyć w proces pracy nad ogrodem przedszkolnym, gdyż są oni ważnymi odbiorcami tej przestrzeni i znają potrzeby swoich dzieci. Można zebrać ich opinie na etapie projektowania nowego zagospodarowania terenu. Gdy projekt jest gotowy, rodzice mogą pomóc w tworzeniu ogrodu, np. przy sprzątanii i porządkowaniu terenu, pracach ziemnych czy wyplataniu wiklinowych płotków lub szalasów. Można ich również poprosić, by uczestniczyli w działaniach związanych z dbaniem o ogród. Mogą być np. pomocni przy pracach typowo ogrodniczych, jak sadzenie i dbanie o rośliny.

Są także przedszkola, które część swej przestrzeni, przeznaczonej na ogród, oddają do samodzielnego zagospodarowania rodzicom przedszkolaków lub najbliższym sąsiadom. Tak powstają ogrody społeczne, gdzie pasjonaci, którzy w mieście tęsknią za naturą, mają okazję uprawiać własne warzywa, owoce czy kwiaty, a dzieci mogą to obserwować i również pomagać. Jeżeli chcemy uczynić rodziców sojusznikami zmian w ogrodzie i liczyć na ich pomoc oraz wsparcie, ważne jest systematyczne przekazywanie informacji na każdym etapie pracy nad ogrodem.

Na początku warto poinformować rodziców, dlaczego ogrody naturalne są ważne dla rozwoju dzieci i w jaki sposób będziemy pracować nad projektowaniem zmian. Gdy zrozumieją wartość ogrodów, mamy większą szansę na uzyskanie ich przychylności co do tego, że dzieci swobodnie bawiąc się w ogrodzie, eksperymentują z różnymi wyzwaniami, np. wspinają się, chowają, bujają, jeżdżą na rowerkach. Mogą się wówczas pobrudzić lub narazić na drobne stłuczenia, które są nieodłączną częścią zdobywania samodzielności.

Gdy ogród jest zaplanowany, poinformujmy rodziców, co zamierzamy w nim zmienić oraz na jakie etapy podzielimy naszą pracę. Później ważne jest, by rodzice dowiedzieli się, w jakim momencie realizacji projektu jesteśmy. Rodzice włączeni od początku w proces zmian, łatwiej zaakceptują pewne utrudnienia związane z przebudową przestrzeni ogrodu (takie jak czasowe wyłączenie jego części).

Informując rodziców, możemy wykorzystać różne formy komunikacji, np. przekazywać rodzicom wiadomości bezpośrednio na zebraniach, poprosić architekta o zaprezentowanie projektu, wydrukować wizualizacje i powiesić na tablicy ogłoszeń, wyeksponować prace dzieci z etapu planowania czy przygotować krótką ulotkę. Zwykle sprawdza się formuła łączenia przekazu bezpośredniego z informacją pisemną czy wizualną, tak by informacja dotarła do jak największej liczby zainteresowanych.

Przy współpracy z rodzicami pomocna jest postawa otwartości i akceptacja faktu, że tylko niektórzy z nich zaangażują się aktywnie w proces zmian w ogrodzie, gdyż wynika to z indywidualnych możliwości i preferencji każdej rodziny.

Dzieci z rodzicami w Ogrodzie Otwartym przy Przedszkolu nr 42 „Kwiaty Polskie”

Stacja pogodowa w Przedszkolu nr 42

DZIAŁ II „KATALOG” OGRODÓW PRZEDSZKOLNYCH

Mówiąc o wyposażeniu ogrodu, często myślimy o sprzętach do zabawy, ewentualnie ławkach czy altanach. W ogólniejszym ujęciu możemy do tego „katalogu” dodać ukształtowanie terenu, wodę, nawierzchnie, elementy naturalne, takie jak konary czy głązy, elementy i zabawki luźne, np. drewniane skrzynki, które dzieci mogą dowolnie przestawiać, a także roślinność. Wszystkie te elementy mogą znaleźć się w ogrodzie przedszkolnym. Gdy zostaną mądrze dobrane i zlokalizowane, nie będą stanowiły zagrożenia, o czym była mowa w rozdziale o bezpieczeństwie.

Niektóre z nich wymagają prac ziemnych i zatrudnienia ekipy budowlanej, ale są również takie, które można wykonać samodzielnie (z pomocą rodziców) lub pozyskać bezpłatnie (np. rośliny w ramach współpracy z lokalną szkółką ogrodniczą czy w ramach zbiórki podczas festynu rodzinnego).

Wszystkie elementy wyposażenia powinny współgrać ze sobą. Dobrze zdecydować się na jeden rodzaj materiału i jeden lub kilka kolorów przewodnich, których należy się konsekwentnie trzymać.

1. Urządzenia katalogowe

W ogrodzie przedszkolnym mogą, choć nie muszą, pojawić się standardowe urządzenia, takie jak huśtawki czy zestawy wspinaczkowe. Do wyboru mamy ogromną liczbę katalogów, jednak należy do nich podchodzić z rozsądkiem. Dobrze przed zakupem sprawdzić czy oferowane produkty są solidne i dobrze wykonane. Nie mniej ważne są kwestie estetyczne. Chcemy przecież, żeby nasz ogród był miejscem przytulnym, a zarazem ładnym. Dobrze, jeśli wszystkie elementy pochodzą z jednej rodziny produktów. Są wówczas spójne pod względem wizualnym. Jeśli jednak elementy są dodawane stopniowo i nie mamy możliwości zamówienia u tego samego producenta co poprzednio, warto zwrócić uwagę na to, aby nowe zabawki były zrobione z tych samych materiałów i w podobnej kolorystyce. Ważna jest również lokalizacja tych urządzeń. Nie tylko ze względów bezpieczeństwa (więcej na ten temat w rozdziale o bezpieczeństwie), lecz także funkcjonalnych (zob. rozdział o strefach) i estetycznych. Zgromadzenie

w jednym miejscu sprzętów do zabaw fizycznych ułatwi przygotowanie nawierzchni amortyzującej upadki. Przy zakupie zabawek z katalogu należy zwrócić uwagę na wymagane strefy bezpieczeństwa. Może okazać się, że nie będzie w naszym ogrodzie na nie miejsca. Wówczas trzeba pomyśleć o innych, niestandardowych rozwiązaniach. Na przykład zamiast inwestowania w zjeżdżalnię z drabinką możemy umieścić zjeżdżalnię na istniejącej skarpie.

2. Pieńki, kłody, głazy

W ogrodzie przedszkolnym mogą znaleźć się też elementy naturalne, takie jak pieńki, kłody czy nawet głazy,. Przy zachowaniu pewnych parametrów, o których mówi norma bezpieczeństwa PN-EN 1176, będą one całkowicie bezpieczne dla bawiących się na nich dzieci. Mogą służyć jako tor przeszkód, a jednocześnie – miejsca do siedzenia. Głaz ze ściętą i wygładzoną powierzchnią można wykorzystać jako stolik. Dodatkową funkcję zyska po wygrawerowaniu na nim planszy do gry w chińczyka lub szachy. Inny pomysł na wykorzystanie głazów to budowa lapidarium, w którym dzieci uczą się, czym różnią się poszczególne skały, lub stworzenia skalniaka prezentującego rośliny rosnące w trudnych, górskich warunkach. Kłody i pieńki przeznaczone do zabawy muszą być odpowiednio zaimpregnowane (lub wykonane z drewna niewymagającego impregnacji, np. robinii akacjowej) i stale kontrolowane. Gdy kora zacznie się obłupywać, należy ją całkowicie usunąć lub wymienić kłodę.

3. Pagórek, wąwóz, skarpa

Ogród przedszkolny nie musi być płaski. Niekiedy wystarczy usypanie niewielkiego pagórka, żeby całkowicie zmienić charakter zabawy. To doskonałe „urządzenie” do wspinania, turlania, biegania, ale też do siedzenia. O stok można oprzeć zjeżdżalnię, co jest bezpieczniejsze niż tradycyjny model z drabinką. dobrym pomysłem jest wprowadzenie dodatkowych schodków czy trapu z liną ułatwiającą wspinanie. Stoki mogą mieć różne nachylenie. Łagodne zbocze posłuży jako amfiteatr, na którym można usiąść i oglądać, co dzieje się poniżej. Od pagórka lepsze są... dwa pagórki. Tak jak wszelkie inne formy ukształtowania terenu – wały ziemne, zagłębienia, jamy, skarpy. Jeśli teren ogrodu jest już zróżnicowany, należy to jak najlepiej wykorzystać. Jeśli jest płaski – warto zastanowić się, gdzie wprowadzić urozmaicenia. Na intensywnie użytkowanym pagórku trudno utrzymać trawę. Można spróbować zastosować różnego rodzaju maty lub roślinność o rozległym systemie korzeniowym, ale chyba najlepszym rozwiązaniem jest pogodzenie się z tym, że pagórek jest „łyśy”. Jeśli rodzice obawiają się błota na ubrankach, dobrze im przypomnieć, że spiera się łatwiej niż trawa.

4. Tunel i labirynt

Pod pagórkiem można zbudować tunel do przechodzenia. Podobną funkcję pełnić będzie przejście pod mostkiem między dwoma pagórkami. Jeśli nie możemy pozwolić sobie na tunel w pagórku, powinniśmy pomyśleć o zbudowaniu innych tuneli. Świetnie sprawdzi się tu żywa wiklina. Taki tunel da się zbudować samodzielnie lub z pomocą przedszkolaków. Może być zamknięty od góry lub otwarty. Inny pomysł to czasowy tunel z lin i tkanin, rozciągniętych między drzewami lub słupkami wielofunkcyjnymi. Bardziej rozbudowaną formą jest labirynt. Wykonujemy go z wikliny, tkanin, ale też z desek lub żywopłotu.

5. Górka piasku

Jeśli ogród jest płaski i nie mamy możliwości wprowadzenia większych różnic poziomów, warto spróbować zamienić zwykłą piaskownicę na górkę piasku. Dzieci mogą korzystać z niej w tradycyjny sposób – budując babki, przesypując piasek czy drążąc tunele. Chętnie będą też zmieniać górkę kształt, turlać się z niej czy wdrapywać na jej szczyt. Oczywiście, co jakiś czas konieczne będzie uzupełnienie góry lub jej zgarnięcie, ale jest to też sposób na to, żeby pozwolić dzieciom decydować chociaż o tym fragmencie przestrzeni.

6. Ścianka interaktywna

Ściany do zabawy mogą pojawić się w ogrodzie jako samodzielne elementy lub przy wykorzystaniu istniejących ścian budynków czy ogrodzenia. Dobrze, gdy tematyka ścianki odpowiadać będzie tematowi przewodniemu miejsca, ale należy unikać dosłowności. Na przykład warto zaaranżować rodzaj „sklepu”, czyli stworzyć ściankę z okienkiem, po jednej stronie pojawi się szyld z nazwą sklepu, po drugiej półki sklepowe i odpowiednie produkty. Zdecydowanie lepszym pomysłem jest jednak stworzenie po prostu ścianki z okienkiem, z fragmentem pomalowanym farbą tablicową – miejscem do wpisania dowolnej nazwy – oraz z pustymi półkami do umieszczenia dowolnych przedmiotów. W ten sposób powstanie apteka, poczta czy foodtruck. Na tablicy można umieścić elementy do manipulowania – przekręcania, przesuwania, zamykania i otwierania, przewlekania i przyczepiania. Fragmenty posłużą do rysowania kredą, ale też jako sztalugi do malowania czy galeria prac dzieci. Inny pomysł to zabawki dźwiękowe, zarówno te wybrane z katalogu, jak i różnego rodzaju dzwonki wietrzne. W tym wypadku należy jednak zwrócić uwagę na to, by nie przeszkadzały sąsiadom.

7. Stół i ściana do zabawy wodą

Wprowadzenie wody do ogrodu przedszkolnego jest problematyczne, ale nie niemożliwe. Na rynku dostępne są gotowe urządzenia do zabaw wodnych. Najlepiej sprawdzają się pompy, które pozwalają na dawkowanie wody. Po naciśnięciu woda leje się przez chwilę, a potem automatycznie się wyłącza. Do pompy można dostawić system rynienek, którymi spływa. W rynienkach umieszczamy koła młyńskie, zapadnie, tamy, śruby Archimedes a i inne elementy. Oczywiście należy zadbać o odpowiednie odprowadzenie wody na końcu toru. Innym rozwiązaniem jest budowa ścianki z systemem rurek lub torów, które można dowolnie przestawiać, otwierać i zamykać, doprowadzając wodę z punktu A do B – rodzaj kulodromu. Stół wodny może mieć też charakter sezonowy. Zamiast pompy stosuje się wówczas pojemnik, który wypełnia się wodą tylko w ciepłe, słoneczne dni. Gdy będzie inna pogoda, tor może służyć do zabawy piaskiem. Woda stanowi zagrożenie powstawania kałuż. Jeśli gromadzą się w całym ogrodzie, jest to uciążliwe i należy pomyśleć o odwodnieniu. Można jednak zachować jedno miejsce albo specjalnie takie przygotować z wykorzystaniem gliny, aby dzieci miały przestrzeń do biegania, skakania, chlapania, rysowania patykami czy lepienia błotnych stworów.

8. Kuchnia błotna

Kuchnia błotna to rozbudowana wersja piaskownicy. Wystarczy kawałek stołu i półeczki z garnkami, miskami, łyżkami, kubeczkami i innymi przyborami kuchennymi. Dzieci mogą „gotować” kasztanowe zupy czy robić torty dekorowane stokrotkami. W zasadzie wystarczy, aby obrzeże piaskownicy było na tyle wysokie i szerokie, aby służyło dzieciom za stolik. Gdy w pobliżu umieścimy „magazyn natury”, czyli pojemniki na kasztany, szyszki, igliwie, patyki czy kamyczki, dzieci wykorzystają go do różnych zabaw w kuchni błotnej, ale też do prac plastycznych czy stworzenia „ścieżki bosych stóp”.

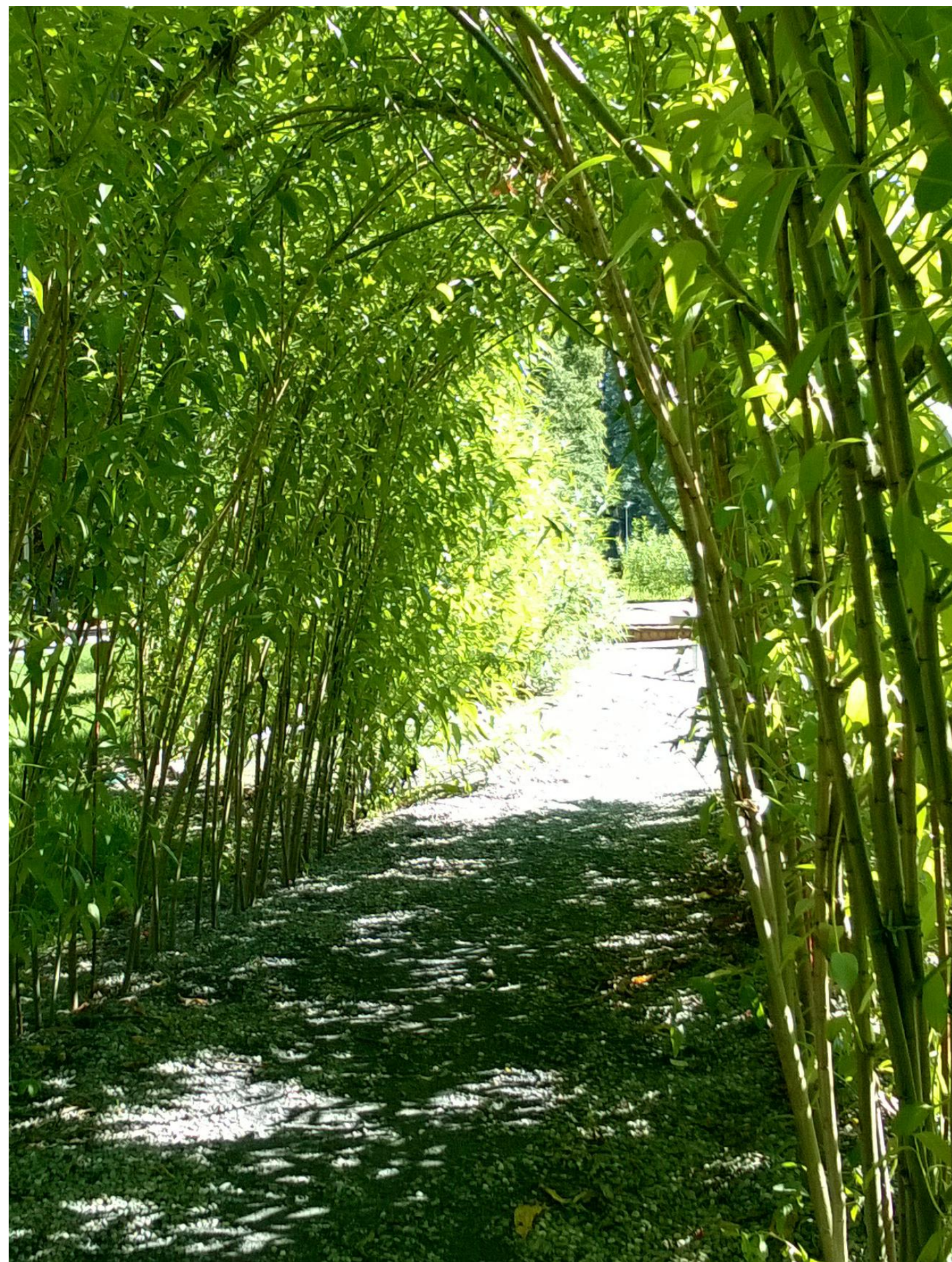
9. Szałas, domki, bazy

Idealnie byłoby, gdyby dzieci miały możliwość tworzenia baz i szałasów wedle własnego uznania. W takim wypadku do ich dyspozycji powinniśmy oddać deski, patyki, skrzynki, tkaniny (więcej w punkcie o luźnych elementach). Możemy im odrobinę pomóc, stawiając słupki wielofunkcyjne lub konstrukcje, na których zostaną rozciągnięte tkaniny, dzięki czemu powstaną ścianki i daszki. Kolejnym pomysłem są sezonowe „domki” ze słoneczników lub innych szybko rosnących roślin. Dzieci mogą pomóc przy sianiu wczesną wiosną, a latem korzystać ze stworzonych w ten sposób pokoiów. Szybszy efekt osiągniemy, stawiając namioty tipi z tyczek bambusowych i obsadzając go groszkiem pachnącym. Szałas można również zbudować z wikliny (więcej w punkcie o wiklinie).

10. Wiklina

Wiklina pojawia się w wielu punktach, bo jest doskonałym materiałem do ogrodów przedszkolnych, a nawet na publiczne place zabaw. Można z niej zrobić szałas, labirynty, tunele, ścianki wydzielające różne części ogrodu, zadaszenia, ogrodzenia, a nawet rosnące siedziska. Płot z żywej wikliny zajmuje o wiele mniej miejsca niż żywopłot, a co roku na wiosnę zazielenia się i zasłania nieciekawe ogrodzenie. Możemy użyć wikliny suchej, czyli ściętej, bez liści, okorowanej lub nie. Z takiej wikliny można zrobić niskie i wysokie płoty, szałas lub kupić gotowe maty z drewnianą ramą, wypełnione wikliną. Inny sposób to użycie wikliny rosnącej. Wszystkie prace wykonuje się późną jesienią lub wczesną wiosną. Świeżo ścięte witki wtyka się w ziemię, zaplata z nich pożądaną kształt i intensywnie podlewa. Już w najbliższym sezonie będziemy mogli cieszyć się zieloną altaną, tunelem, labiryntem czy szałasem. Zaplecenie małego płotka jest łatwe nawet dla przedszkolaków. Prosty szałas czy tunel może być wypleciony przez zaangażowanych rodziców. Do większych form warto zatrudnić specjalistę. Poza elementami z wikliny warto stworzyć w ogrodzie małe poletko wikliny, którą będzie co roku ścinane. Ścięte witki mogą służyć do budowy kolejnych elementów, prac plastycznych (np. plecienia wianków świątecznych) lub do swobodnej zabawy.

11. Słupki wielofunkcyjne

Wysokie słupki z systemem haczyków mogą być wykorzystywane na wiele różnych sposobów. Lekkie zadaszenie z płótna żeglarskiego chroni przed słońcem i lekkim deszczem. Może być rozwieszane latem, a ściągane późną jesienią, kiedy to z chęcią łapiemy wszystkie promienie słoneczne. Innym przykładem wykorzystania słupków jest montaż na nich elementów do zabawy piaskiem – dźwigów i suwnic z wiaderkami. Słupki stojące na trawie mogą służyć do rozwieszania tkanin (teatrzyk lub labirynt), siatki do gry w piłkę, liny do ćwiczenia równowagi. Słupki przy stole mogą być wykorzystane do rozwieszenia proporczyków, lampek solarnych lub innych, sezonowych dekoracji. Na rozciągniętych między słupami linach można stworzyć galerię prac dzieci, np. podczas zakończenia roku przedszkolnego. Pojedyncze słupki mogą stać się podstawą drogowskazów, które wskazują poszczególne strefy. I najważniejsze – słupki mogą służyć dzieciom do tworzenia własnych przestrzeni i zabaw. Na przykład grupa dzieci może stworzyć swoją bazę, wykorzystując część słupków, sznurki i tkaniny. Budowanie wymaga współpracy. To również sposób na przetestowanie pewnych rozwiązań. Być może następny razem powstanie w tym miejscu coś zupełnie innego.

12. Luźne i zmienne elementy

Dzieci powinny mieć możliwość tworzenia własnej przestrzeni. Jest to trudne w ogrodzie przedszkolnym, ale możliwe. Do ich dyspozycji możemy oddać fragment terenu, na którym będą budować bazy czy tory przeszkód. Jednym z pomysłów jest ustawienie słupków wielofunkcyjnych z systemem haczyków (zobacz punkt o słupkach wielofunkcyjnych). Innym rozwiązaniem jest udostępnienie dzieciom luźnych elementów, takich jak drewniane skrzynie, bambusowe tyczki, ścięte witki wiklinowe lub leszczynowe, a także liny, sznurki i tkaniny. W roli czasowych patyczków do zabawy świetnie sprawdza się również trawa ozdobna – miskant olbrzymi. Dobrze przemyśleć miejsce do przechowywania tych rzeczy, aby wyrobić w dzieciach nawyk odkładania ich na miejsce. Może to być zamykana skrzynia, wiata lub po prostu fragment ogrodu do tego przeznaczony. Kolejnym pomysłem jest wprowadzenie luźnych elementów, które służą do innych funkcji niż zabawa, np. lekkie siedziska mogą być ustawiane przez dzieci tam, gdzie akurat będą potrzebne. Zmienne elementy, pojawiające się w ogrodzie sezonowo, również będą dla dzieci atrakcją. Dobry przykładem jest wspomniany wcześniej zestaw wodny z wypełnionym pojemnikiem w upalne dni albo górka z piasku, która często zmienia kształt.

13. Elementy dekoracyjne

Kiedy już wszystkie niezbędne sprzęty i elementy małej architektury staną w ogrodzie, można pomyśleć o elementach czysto dekoracyjnych. Do takich zaliczają się na przykład rzeźby lub instalacje wykonane z drewna, kamienia, wikliny, a nawet – jeśli będą umieszczone z dala od rąbek przedszkolaków – i piłek z ceramiki lub ze szkła. Ciekawym rozwiązaniem są mozaiki w posadzce lub na ścianach, graffiti na murach. Elementy dekoracyjne mogą nawiązywać do tematu przewodniego ogrodu (zobacz rozdział o temacie przewodnim). Ukryte w krzewach, na drzewie czy na tarasie stanowią rodzaj gry terenowej, a jednocześnie wprowadzenie do świata sztuki.

14. Ławki i siedziska

Urządzając ogród przedszkolny, myślimy przede wszystkim o sprzęcie do zabawy. Nie można jednak zapominać o innych elementach małej architektury, takich jak ławki czy kosze. Ważne jest ich rozmieszczenie w ogrodzie. Mówiąc o ławkach, chodzi o siedziska zarówno dla opiekunów, jak i dla dzieci. Wbrew pozorom one również potrzebują od czasu do czasu odpocząć. Oczywiście siedzisko dla przedszkolaków powinno mieć odpowiednią wysokość, ale też ważna jest jego lokalizacja. Nie musi to być klasyczna ławka. Świetnie sprawdzą się również pieńki, kłody, drewniane schody czy podest. Można również stworzyć rodzaj kręgu, gdzie zgromadzą się dzieci wokół nauczyciela, który zasiądzie w wielkim, drewnianym fotelu i zacznie czytać bajki. Warto pamiętać, że wszystkie elementy małej architektury powinny być spójne. Ławki i kosze na śmieci powinny pasować stylem do urządzeń służących do zabawy.

15. Stoły

Stół w ogrodzie posłuży do spożywania posiłków, prowadzenia zajęć plastycznych czy gier planszowych. Można na nim również przeprowadzać zajęcia ogrodnicze. Ciekawym pomysłem jest stół z ławami wolnostojący lub zadaszony, ustawiony na tarasie lub w ogrodzie. Możemy ustawić jeden długi stół lub kilka mniejszych rozrzuconych na trawniku. Wszystko zależy od tego, jak zamierzamy z niego korzystać (zobacz rozdział o planowaniu). Dodatkowo nad stołem warto rozwiesić dekoracje, np. proporczyki lub lampki solarne podczas dni otwartych (zobacz punkt o słupkach wielofunkcyjnych). Stoły można wykonać na zamówienie, na rynku dostępne są już gotowe stoły do wykorzystania w ogrodzie. W katalogach producentów urządzeń na place zabaw można znaleźć również ofertę stołów i ław dla dzieci.

16. Kosze i wiaty śmietnikowe

W ogrodzie przedszkolnym przydatne są również kosze, choć nie muszą być rozmieszczone równomiernie na całym terenie jak w przypadku publicznych placów zabaw. Kosz może stanąć przy wejściu. Dobrym pomysłem jest wprowadzenie pojemników do segregacji odpadów oraz kompostownika, do którego dzieci będą wrzucać ogryzki i inne resztki owoców, warzyw itp. Odrębną kwestią są wiaty śmietnikowe. Dzieci nie powinny mieć do nich dostępu. Z kolei firmy zajmujące się wywozem muszą mieć do nich łatwy dojazd lub możliwość wyciągnięcia pojemników i dojechania z nimi do śmieciarki. Wybór odpowiedniej lokalizacji wiat jest więc bardzo trudny. Często wiaty są jedną z pierwszych rzeczy, które widzimy po przyjeździe do przedszkola, dlatego aspekty estetyczne również są istotne. Przy zakupie lub zamówieniu nowych wiat należy uwzględnić ich wielkość, biorąc pod uwagę liczbę pojemników, które już mamy. Być może uda się przy tym postawić dodatkową wiatę na narzędzia ogrodnicze.

17. Altany

Wprowadzenie do ogrodu stałego zadaszania albo nawet altany częściowo wygradzonej ścianami pozwala na częstsze i dłuższe przebywanie w ogrodzie. W takiej altanie mogą być przeprowadzane różne zajęcia, nawet w czasie lekkiego deszczu. Pod dachem warto schować przedmioty, które nie są wytrzymałe na deszcz, np. skrzynie na zabawki. Altana może służyć jako warsztat, gdzie dzieci wykonują bardziej brudzące prace. Takie, na które trudno sobie pozwolić w sali przedszkolnej, np. związane z obróbką drewna albo pracą w glinie. Na rynku dostępne są nawet koła garncarskie przeznaczone na place zabaw. Altanę można kupić gotową lub zamówić indywidualny projekt. W każdym wypadku trzeba zwrócić uwagę czy jest wytrzymała. Jeśli jest z drewna, musi być odpowiednio zaimpregnowana. Jeżeli mamy inne altany w ogrodzie, dobrze, aby były spójne wizualnie – ważne jest wykonanie z tego samego materiału, w podobnych proporcjach, o takim samym spadku dachu i w takim samym kolorze.

18. Naturalne nawierzchnie amortyzujące

Pod większością urządzeń na placu zabaw konieczna jest nawierzchnia amortyzująca upadki. Norma bezpieczeństwa PN-EN 1176 podaje, jakie parametry powinna spełniać taka nawierzchnia i z jakich materiałów może być wykonana. Wbrew temu, co niektórzy sądzą, nie musi to być nawierzchnia syntetyczna. Równie dobrze przed niebezpiecznym upadkiem chroni piasek, żwir, kora czy zrębki drewna, jeśli tylko warstwa jest odpowiednio gruba. Nawierzchnia amortyzująca musi znaleźć się w całej strefie wolnej urządzenia, a nie tylko bezpośrednio pod nim.

19. Trawnik

Jednym z najbardziej problematycznych tematów związanych z ogrodami przedszkolnymi jest trawnik. W jaki sposób utrzymać trawnik przy tak intensywnym użytkowaniu? Jest to trudne, choć jest parę zasad, które mogą w tym pomóc. Po pierwsze trudno utrzymać zacieniony trawnik pod drzewami. Dlatego jeśli mamy wybór, lepiej umieścić boisko w miejscu bardziej nasłonecznionym. Natomiast trawnik pod drzewami ewentualnie przeznaczyć do odpoczynku lub teren ze stołami. Po drugie niezależnie od tego, do czego będzie służył trawnik, najlepiej użyć najmocniejszej mieszanki sportowej, którą przeznacza się na boiska. Jeśli w miejscu przeznaczonym na boisko często gromadzą się i długo utrzymują się kałuże, trzeba będzie zainwestować w drenaż. Są jednak miejsca, gdzie mimo naszych starań trawa znika szybciej, niż się pojawia, np. na pagórkach. Jak sobie radzić z tym problemem, wyjaśniono w punkcie o pagórkach.

20. Plac, chodnik, ścieżka

Nie ma konieczności doprowadzania ścieżek do każdej strefy w ogrodzie. Często, szczególnie w starszych ogrodach, betonowe chodniki zajmują bardzo dużą przestrzeń, odbierając miejsce innym elementom. Jednak problemem może być też zupełny brak komunikacji, co sprawia, że w deszczowe dni w ogóle nie można skorzystać z ogrodu. Absolutnym minimum jest placyk lub chodnik przy drzwiach wyjściowych do ogrodu. To miejsce, gdzie zgromadzi się grupa, zanim rozbiegnie się po ogrodzie lub nastąpi zbiórka przed powrotem do przedszkola. Placyk z gładkiej, utwardzonej nawierzchni może służyć do rysowania kredą. Z kolei podłużny chodnik zostanie wykorzystany do jeżdżenia na rowerkach. Może być przedłużony w postaci ścieżki ziemnej z elementami pumptracka. Dodatkowym pomysłem jest stworzenie niewielkiej ścieżki, którą można przejść wokół całego ogrodu – częściowo po chodniku, częściowo w tunelu, przez łąkę kwiatną czy po pieńkach. Im więcej wyzwań, tym lepiej.

21. Podest, taras

Taras między salami przedszkolnymi a ogrodem to wymarzona sytuacja. To strefa przejściowa, gdzie można się przebrać albo otrząpać przed wejściem do sali. To miejsce, dokąd się wychodzi, gdy w ogrodzie jest plucha. Idealnym materiałem byłoby drewno, na którym się usiadzie, rozłoży gry planszowe czy nawet coś narysuje. Jeśli mamy na to miejsce na tarasie, możemy postawić stół i ławy, które wykorzystamy do jedzenia podwieczorku lub w czasie prac plastycznych. Jeśli jeszcze dodamy parasole przeciwsłoneczne, stworzy nam się całkiem przyjemne miejsce do wypoczynku. Niezależnie od tego, czy mamy taras, możemy dodatkowo dodać w ogrodzie wolnostojący drewniany podest. Może on służyć jako scena podczas przedstawień, miejsce do siedzenia i odpoczynku lub rodzaj „klasy”, gdzie dzieci spotykają się w kręgu podczas czytania bajek.

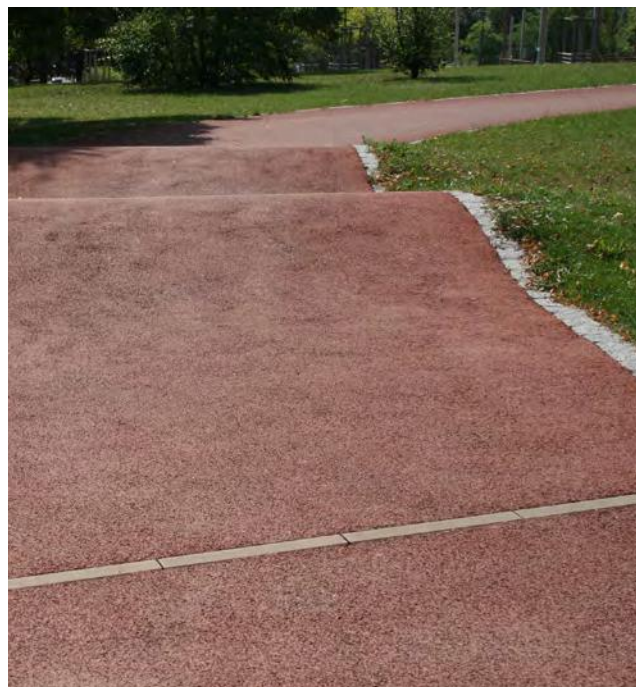
22. Schody

Schody służą przede wszystkim do komunikacji, ale czasem pełnią również funkcję amfiteatru. Mając do dyspozycji skarpe, możemy zrobić schody szersze, niż są potrzebne, i część z nich przeznaczyć na siedziska. Najlepsze są oczywiście drewniane. Jeśli jest taka możliwość, na wprost schodów warto postawić drewniany podest, który będzie sceną. Schody mogą być również ziemne. Gdy skarpa jest duża, możemy ją tak uformować, żeby stworzyć niewielkie tarasy służące do siedzenia.

23. Ścieżka à la pumptrack

Profesjonalny pumptrack to tor rowerowy, który umożliwia jazdę z wykorzystaniem grawitacji. Nie chodzi tu o wprowadzenie pełnego toru. W ogrodach przedszkolnych czasami pojawiają się ścieżki do jeżdżenia na rowerkach i hulajnogach. Nawierzchnia takiej ścieżki powinna być zbita, ale nie musi być betonowa lub asfaltowa. Można wprowadzić również ścieżki ziemne, dodatkowo pofalowane jak w pumptracku, co będzie stanowiło kolejne wyzwanie dla dzieci. Ścieżki należy poprowadzić w takich miejscach, aby nie przecinały ważnych ciągów komunikacyjnych. Innymi słowy – aby inne dzieci biegnące między zabawkami nie wbiegały pod koła rowerków.

24. Ścieżka bosych stóp

Ścieżka bosych stóp jest zwana również ścieżką sensoryczną. Jest to miejsce, gdzie dzieci mogą poczuć na własnej skórze (dosłownie) różne powierzchnie – miękkie liście, twarde kamienie, kłujące szyszki, igliwie, piasek osuwający się spod stóp i twardy kawałek drewna. Mogą one spacerować boso po ścieżce lub w skarpetkach albo dotykać materiałów rękami. Ścieżka może stanowić element ścieżki edukacyjnej lub przyjąć formę pojemników, które raz będą ustawione w formie trasy do spacerowania, a innym razem będą służyły jako magazyn natury w kuchni błotnej. Obrzeże ścieżki można wykonać z wikliny, deski lub kłody. Poszczególne kwatery mogą być rozdzielone tym samym materiałem. W ogrodzie przedszkolnym sprawdzi się ścieżka z luźnych materiałów, które co jakiś czas będzie trzeba uzupełniać. Na publicznych placach zabaw stosuje się ścieżki sensoryczne ze stałych materiałów – cegieł, zabetonowanych kamieni, bruku drewnianego, płyt kamiennych.

25. Ogrodzenie zewnętrzne

Wybór ogrodzenia zależy od tego, co znajduje się za nim. Ruchliwa, głośna droga, nieprzyjemny widok, nieprzychylni sąsiedzi – w takich wypadkach sprawdzi się pełne ogrodzenie, np. mur kamienny lub ceglany, drewniany płot czy wiklinowe maty. Jeśli chcemy ochronić się przed hałasem, warto nasadzić gęsty żywopłot. Jeżeli mamy ogrodzenie ażurowe, np. z siatki, a chcemy się odciąć od otoczenia przynajmniej wizualnie, dobrym pomysłem jest zastosowanie pnączy, dodatkowego płotu z rosnącej wikliny lub wspomnianego wcześniej żywopłotu. Inne rozwiązanie polega na obłożeniu istniejącego ogrodzenia płytami budowlanymi, które jednocześnie stanowią podstawę do ścianek wielofunkcyjnych (zobacz punkt o ściankach interaktywnych). Jeśli mamy pełny mur lub inną ścianę oddaloną od sąsiadów, możemy stworzyć ścianę dźwiękową, wieszając na niej różne dzwonki. Nie zawsze musimy się odgradzać. Jeśli za płotem jest widok na las, ogród czy dobrą architekturę, możemy zachować ażurowe ogrodzenie lub przynajmniej wstawić okienka, przez które dzieci będą wyglądać. Ciekawą możliwością jest rodzaj domku „na drzewie”, z którego widać to, co jest za płotem. Dzieci uwielbiają podglądać świat dorosłych.

26. Ogrodzenie wewnętrzne

Ogrodzenie może pojawić się nie tylko na granicy działki. Czasami wewnątrz ogrodu muszą pojawić się bramki czy ścianki, które uniemożliwiają dzieciom przejście do części gospodarczej lub parkingu. W tym wypadku sprawdzą się niższe ogrodzenia, wiklinowe i drewniane płotki, niższe żywopłoty, np. z bukszpanu. Warto również wydzielić jakąś część ogrodu tak, aby była dostępna z zewnątrz. To miejsce może być wykorzystane przez rodziców czekających na swoje dzieci lub przez całe rodziny, które chcą pobyć razem w ogrodzie po wyjściu z przedszkola. Można również stworzyć w ogrodzie przestrzeń, z której będzie korzystać w jednym czasie tylko jedna grupa, np. „zieloną klasę”, gdzie nauczyciel prowadzi zajęcia lub ogród sensoryczny, w którym dzieci się wyciszą. Taka przestrzeń może wydzielić przy pomocy żywopłotów, płotów z rosnącej wikliny lub wysokich traw takich jak miskant olbrzymi. Dodatkowo możemy stworzyć rodzaj tajemniczego wejścia, np. przez furtkę dostosowaną rozmiarami do dzieci.

27. Ogród warzywny i ziołowy

Ogrody do uprawy warzyw są obecne w ogrodach przedszkolnych od samego początku ich istnienia. Podstawę stanowią grządki, najlepiej te podniesione. Uprawa roślin w skrzyniach to idealne rozwiązanie dla przedszkolaków, ułatwia dostęp i zapobiega zadeptywaniu sadzonek. Łatwiej również zapanować nad chwastami. Poza grządkami w ogrodzie powinien pojawić się kompostownik na odpadki organiczne, a także zbiornik na wodę deszczową, która posłuży do podlewania upraw. Zbiornik powinien być zabezpieczony, ale w taki sposób, aby dzieci miały dostęp do kurka i mogły uczestniczyć w podlewaniu. Dobrze też, aby gdzieś w ogrodzie było miejsce na umycie rąk i przepłukanie kaloszy. W kolejnych latach ogród warzywny można uzupełnić o inspekty czy nawet małą szklarnię. Przydatny będzie też stół do przesadzania roślin i podręczna szafka na narzędzia ogrodnicze. Zioła mogą pojawić się w różnych miejscach w ogrodzie, np. przy wejściu do przedszkola lub na tarasie. Przy wyborze lokalizacji ogrodu warzywnego warto pamiętać o odpowiednim nasłonecznieniu, a także o zasadzie – co z oczu, to z serca. Jeśli ogród warzywny będzie schowany i dzieci będą w nim tylko okazjonalnie, przestanie on być atrakcyjny. Umieszczenie skrzyni z roślinami pod oknem sali lub w pobliżu często uczęszczanej ścieżki zachęci dzieci do obserwowania zachodzących tam zmian. Naukę uprawy roślin dobrze zacząć od łatwych roślin, takich jak: roszonek, czosnek, szczypior, rzeżucha, endywia, fasola, cukinia czy rukola.

28. Zwierzęta w ogrodzie

Istnieją przedszkola, a nawet publiczne place zabaw, na których hodzi się zwierzęta, ale tym razem mamy na myśli te stworzenia, które możemy do ogrodu zaprosić, czyli ptaki, owady i jeże. Aby zachęcić je do odwiedzin, możemy umieścić w ogrodzie budki lęgowe, karmniki, domki dla jeży czy tzw. hotele dla owadów. Wszystkie te elementy można kupić lub wykonać z przedszkolakami w ramach zajęć. Oczywiście to nie wystarczy, potrzebna będzie również odpowiednia roślinność. Łąka kwietna skusi wielu przedstawicieli owadów zapylających, krzewy owocujące, takie jak głogi, dzikie róże czy berberysy, staną się stołówką dla ptaków, a na orzeszki leszczyny być może połasi się wiewiórka.

29. Przyrodnicza ścieżka badawcza

Wiele wymienionych wcześniej elementów stanowi doskonałą okazję do nauki – dzieci mogą obserwować jak rosną posiane przez nich rośliny, jak zachowują się ptaki korzystające z karmnika, jakie stworzenia zdomowały się pod korą „porzuconej” kłody w kącie ogrodu. Dodatkowo można wprowadzić taki element jak stacja meteorologiczna do badania siły wiatru, temperatury, ilości opadów czy ciśnienia. Na ścianach budynku przedszkola lub na ogrodzeniu mogą pojawić się edukacyjne tablice i murale. Na rynku dostępne są również ścianki do obserwowania mrówek, lupy do oglądania w powiększeniu znalezionych liści, owoców czy owadów. Charakter edukacyjny ma również zegar słoneczny i kwiatowy lub poletko, gdzie zakopuje się różne materiały i po jakimś czasie sprawdza, w jakim stopniu się rozłożyły.

30. Woda jako środowisko życia

Woda w ogrodzie przedszkolnym może pojawić się nie tylko w kontekście zabawowym, ale również edukacyjnym. Budowa oczka wodnego przy zachowaniu odpowiednich środków ostrożności może stać się dla dzieci doskonałą okazją do obserwowania życia w nim i wokół niego. Oczywiście utrzymanie oczka wodnego wymaga sporych nakładów pracy i nie w każdym ogrodzie może się pojawić. Zamiast niego można wprowadzić miniaturowy zbiornik, który zmieści się nawet na tarasie. Warto w nim posadzić specjalne odmiany roślin wodnych. Na rynku dostępne są np. lilie wodne o wielkości pudełka po zapalkach. Jeśli w ogrodzie jest karmnik lub domek dla owadów, dobrze zadbać również o poidełka dla naszych zwierzęcych gości.

31. Rośliny ozdobne

W ogrodzie przedszkolnym nie może zabraknąć roślin. W tym wypadku nie grają roli pierwszoplanowej, a są uzupełnieniem, jednak bardzo istotnym. Rośliny mogą pełnić różną funkcję. Mogą mieć charakter użytkowy (więcej w punktach o ogrodzie warzywnym i luźnych elementach), wygradzać poszczególne części ogrodu (zobacz punkt o ogrodzeniu wewnętrznym) albo pełnić po prostu funkcję ozdobną, np. tworzyć reprezentacyjne wejście do przedszkola. Niestety wiele pięknych roślin, które mogłyby być atrakcyjne dla dzieci, jest trujących. Należy ich bezwzględnie unikać. Są to np. konwalie, zimowity, żarnowce, szczodrzenie, wiciokrzewy, złotokapy, ligustry, śnieguliczki, trzmieliny czy cisy. Nie należy się jednak obawiać roślin ciernistych

i kolczastych, takich jak róże, berberysy czy głogi lub o ostrych igłach i liściach, jak ostrokrzewy czy świerki kłujące. Oczywiście nie wolno umieszczać ich w strefie zabaw ruchowych czy przy wąskich przejściach, ale ich obecność uczy dzieci odpowiedniego obchodzenia się z nimi, szacunku do świata przyrody, a także przydatnej w życiu umiejętności oceny ryzyka. Przy doborze roślin należy postawić na różnorodność. W ogrodzie powinny pojawić się zarówno drzewa i krzewy, jak i byliny i trawy. Rośliny mogą mieć różną fakturę, ciekawe rozmiary i kolory liści, przyciągające zapachy kwiatów, smaczne owoce. Należy uwzględnić preferencje, co do rodzaju gleby i nasłonecznienia, co zostało rozwinięte w rozdziale poświęconym analizie miejsca.

DZIAŁ III

DOBRE PRAKTYKI

W ramach przedsięwzięcia „Aktywne sposoby uczenia się w edukacji przedszkolnej – poznańskie centra wymiany doświadczeń” powstały trzy projekty ogrodów przedszkolnych. Proces projektowy składał się z kilku etapów opisanych poniżej. Plany obejmowały cały teren wokół przedszkola i zakładały wszystkie niezbędne zadania. Wykonano najważniejsze prace porządkowe oraz część z zaprojektowanych elementów wyposażenia. Ze względu na ograniczony budżet nie udało się wdrożyć wszystkich pomysłów, ale projekt stanowi podstawę do dalszych działań – w kolejnych latach przedszkola będą szukać na nie dofinansowania.

1. Proces projektowy

1.1. WARSZTATY PROJEKTOWE DLA KADRY PRZEDSZKOLA I WSTĘPNA ANALIZA TERENU

Warsztaty dla kadry przedszkola były jednorazowym spotkaniem, trwającym ok. 3 godziny. Uczestniczyła w nich dyrekcja przedszkola, nauczyciele oraz przedstawicielki Instytutu Małego Dziecka. W ramach warsztatów przeprowadzono analizę miejsca i potrzeb, ustalono, jakie funkcje powinien pełnić ogród oraz jaki może mieć temat przewodni. Rozmowa dotyczyła również specyfiki pracy przedszkola.

Po warsztatach bliżej przyjrano się terenowi. Prowadząca architektka krajobrazu dokonała wstępnych oględzin oraz sporządziła dokumentację fotograficzną. Kadra przedszkola czynnie na spacerze przekazała więcej informacji o ogrodzie. Uzupełnieniem dokumentacji fotograficznej były mapy dostarczone przez przedszkole oraz mapa do celów projektowych sporządzona przez geodetę.

1.2. ZAJĘCIA Z DZIEĆMI

Nauczycielki poszczególnych grup zostały poproszone o przeprowadzenie rozmów z dziećmi na temat obecnego i przyszłego wyglądu ogrodu. Efektem pracy były rysunki dzieci oraz zapisy ich wypowiedzi. Wszystkie materiały zostały dokładnie przeanalizowane i uwzględnione w koncepcji.

Przedszkole nr 42 przed i po modernizacji

1.3. KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA OGRODU

Po dokładnej analizie wszystkich zebranych materiałów została przygotowana wstępna koncepcja ogrodu. Przyjęła ona formę szkiców oraz zbioru zdjęć referencyjnych, które zostały przedstawione na spotkaniu w przedszkolu. Prezentacji towarzyszyła część opisowa wyjaśniająca założenia i proponowane rozwiązania. Projekt został przekazany kadrze przedszkola, w celu dokładnego zapoznania się z proponowanymi rozwiązaniami. Następnie przeprowadzono spotkanie wewnętrzne, podczas którego sporządzono listę uwag do koncepcji.

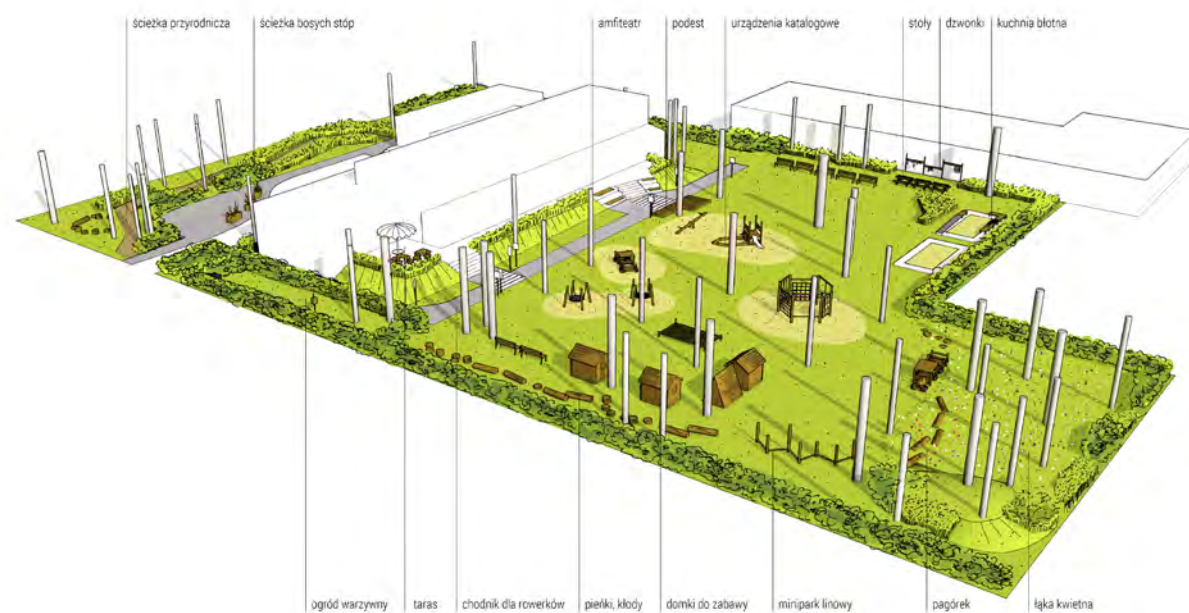
1.4. PROJEKT BUDOWLANY I WYKONAWCZY

Na podstawie zatwierdzonego projektu koncepcyjnego powstał projekt budowlany, niezbędny do zgłoszenia zamiaru wykonania robót budowlanych w Urzędzie Miasta oraz projekt wykonawczy i kosztorys inwestorski.

2. Koncepcje zagospodarowania ogrodów przedszkolnych

2.1. PRZEDSZKOLE NR 87 IM. JACUSIA I AGATKI

Tematem przewodnim aranżacji ogrodu jest wielokulturowość i bioróżnorodność. Związany jest z zamysłem pracy przedszkola „Kształtowania otwartości wobec innych kultur, stwarzania warunków do rozwoju dzieci zgodnie z ich zainteresowaniami i potrzebami”.

Pierwszy motyw to działalność człowieka – zwyczaje, architektura, język, taniec, sport, jedzenie i zabawy charakterystyczne dla innych kultur. Drugi to bioróżnorodność, czyli różnorodne krajobrazy i typy roślinności – dżungla, łąka, ocean, góry – oraz także zakłada ogród przydomowy czy plantację.

Na etapie projektowania dzieci określały swoje potrzeby i marzenia, które zostały wyrażone w formie rysunków, makiet i wypowiedzi: „chcemy mieć kwiatki”, „możemy posadzić rośliny w ogródku i warzywa, truskawki, malinki”, „lubimy przenosić piach, robić zamki i babki z piasku, chować się za drzewami”, „chcemy się wspinać, latać, chcemy mieć dżunglę”, „żeby ogród był zawsze wysypany czystym piaskiem”.

Poszczególnym zagadnieniom zostały przypisane odpowiednie miejsca w ogrodzie. Wolna przestrzeń może być przeznaczona do uprawiania różnych sportów zespołowych lub organizacji pikników z kuchnią świata, amfiteatralne schody oraz scena posłuży do prezentacji tańców etnicznych, a domki do zabawy mogą przybrać formę różnych siedzib ludzkich.

Centralną część ogrodu stanowi strefa z urządzeniami do zabawy: huśtania, zjeżdżania, wspinania. Pomysłem na uporządkowanie tej przestrzeni było stworzenie piaskowych wysp, które poza zapewnieniem strefy wolnej, koniecznej ze względów bezpieczeństwa, zyskały w praktyce nową funkcję. Jest to teraz miejsce, w którym dzieci czują się jak na plaży, integrując się podczas wspólnych tam zabaw. Chodzą boso po piasku, budują zamki, turlają się, tym samym wzmacniając doświadczenia sensoryczne.

Piaskowe wyspy

Pomysł dzieci na stworzenie „dżungli” był inspiracją do wykorzystania nie używanej do tej pory części ogrodu, której leśny charakter stanowił duży potencjał. Stworzono tutaj ścieżkę edukacyjną, przebiegającą wzdłuż naturalnego ekosystemu. W jej pobliżu znajduje się ścieżka bosych stóp oraz kłody i pieńki, wykorzystywane do zabaw ruchowych, wchodzenia, skakania, wspinania. Jest to również miejsce edukacji przyrodniczej, wykorzystywanej w ramach zajęć. Poznawana na nowo strefa ogrodu z przodu

budynku stała się bardzo atrakcyjna dla dzieci. W drodze do przedszkola lub z po wyjściu z niego, często w towarzystwie rodziców, beztrudno doświadczają bliskiego kontaktu z różnorodną roślinnością, owadami, w tym małymi mieszkańcami spróchniałych drzew, z którymi rzadko mają styczność w przestrzeni miejskiej.

Ścieżka z kłód i pieńków

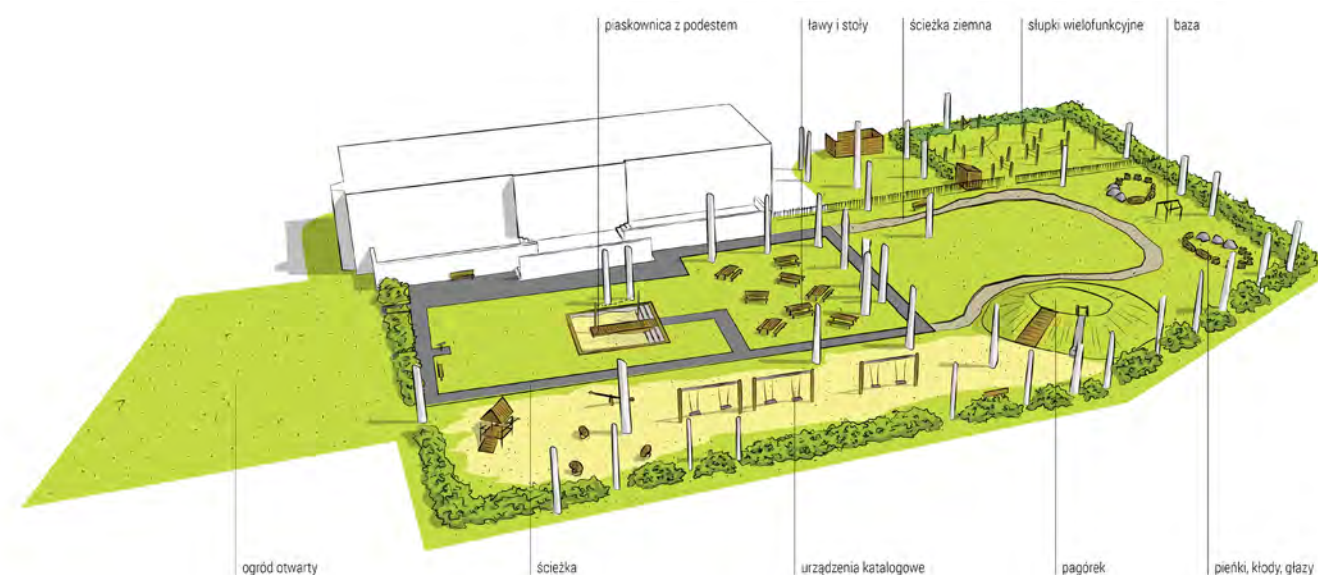
Ogród po modernizacji i zmianach w aranżacji zyskał nową funkcjonalność, wykorzystane zostały jego naturalne zasoby, ukształtowanie terenu, roślinność, starodrzew. Uporządkowane strefy dają jednocześnie możliwość różnorodnego ich wykorzystania zgodnie z potrzebami i zainteresowaniami dzieci.

Kuchnia błotna

2.2. PRZEDSZKOLE NR 42 „KWIATY POLSKIE”

Nazwa przedszkola odnosi się do kwiatów, co ma odzwierciedlenie w nazwach grup dziecięcych: maki, malwy, bławatki, powoje, rumianki. Przedszkole jest znane w okolicy nie tylko dzięki swojej nazwie, ale także dzięki domowej atmosferze, która panuje wśród dzieci, rodziców i personelu. Dlatego propozycja aranżacji ogrodu przedszkolnego naturalnie nawiązała do tych skojarzeń.

Największą zmianą i olbrzymim wyzwaniem było usunięcie starego, popękanego asfaltu z dużej powierzchni ogrodu i bezpieczne zutylizowanie go. Dzięki tej pracy oczyszczono ogród i pozwolono oddychać ziemi, wysiewając trawę i zakładając naturalne nawierzchnie. Zmiana była ogromna. Zupełnie inaczej zaczęto myśleć o możliwościach otaczającej przyrody. Ogród został podzielony na uporządkowane strefy służące różnorodnej działalności. Główna część ogrodu, tzw. pokój dzienny, zawiera odremontowaną piaskownicę, ustawione stoły z ławkami, przy których dzieci mogą spożywać posiłki, tworzyć prace plastyczne i konstrukcyjne. Znajduje się tu również „żywostół”, czyli stół z rosnącą roślinnością, do bieżącej obserwacji przez dzieci. Całość jest otoczona alejkami z naturalną żwirkową nawierzchnią. Obok znajduje się strefa ruchu z huśtawkami i bujawkami, łagodnie przechodząca w miejsce, w którym została usypana górką z trawą i zjeżdżalnią.

Pagórek służy z jednej strony do zjeżdżania i wspinania (od strefy zabaw ruchowych), z drugiej do siedzenia i odpoczywania. Zimą z pagórka będzie można zjeżdżać na sankach w stronę boiska.

Pagórek z trawą i zjeżdżalnią

Strefa zabaw ruchowych

Kolejną znaczącą zmianą było przedzielenie terenu na dwie odrębne części: ogród przedszkolny i ogród otwarty. Do południa dzieci z przedszkola korzystają z obu obszarów, jednak po południu z ogrodu otwartego korzystają okoliczni mieszkańcy, rodzice pobliskiego żłobka, a także rodzice przedszkolaków oczekujący na swoje dzieci kończące zabawę z kolegami.

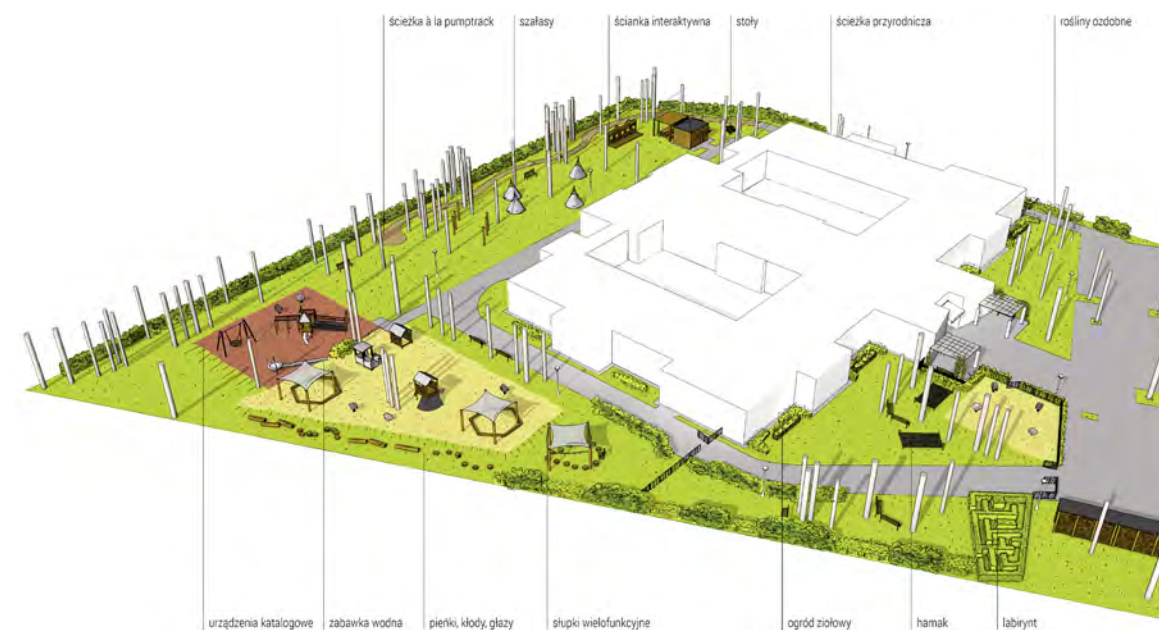
Wszystkie zmiany, które zaistniały w ogrodzie sprawiły, że dzieci chętniej korzystają z całego terenu, badają go, odkrywając nowe miejsca i ich możliwości. Założenie naturalnej nawierzchni, tj. trawy, żwirku, ziemi, zwiększyło bezpieczeństwo dzieci podczas zabaw. Różnorodność nawierzchni wpłynęła na kreatywność dzieci w ich wykorzystywaniu: szukają ciekawych i oryginalnych okazów kamieni, kładą się na nich, konstruują i wykorzystują w budowaniu. Odnowiony ogród zaczął służyć odkrywaniu przyrody, zauważaniu i poszanowaniu jej zasobów oraz dogłębnej obserwacji.

Naturalne nawierzchnie zamiast starego asfaltu

2.3. PRZEDSZKOLE NR 46

Przedszkolu nr 46 stale towarzyszy motyw odkryć. Dotyczy to zarówno sal dziecięcych odnoszących się nie tylko do różnych „krain”, takich jak kraina przygód, zwierząt, lasów, łąk, tajemnic, miast, odwagi, zabaw, odkrywców, ale także do metod pracy, w tym przede wszystkim metody projektu badawczego. Dzieci postrzegane są jako mali badacze świata ze swoją wrodzoną skłonnością do badania i eksperymentowania. Postanowiono zatem, że motyw „małych odkrywców” będzie kontynuowany w ogrodzie.

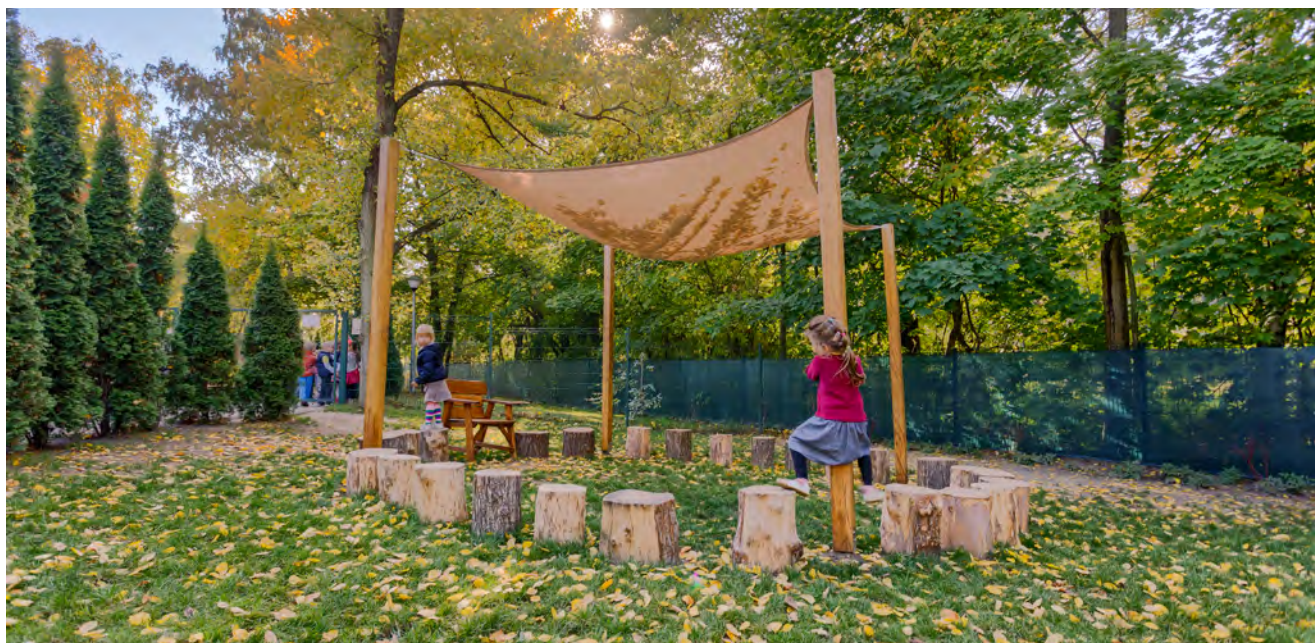
Nowy ogród przedstawia kolejne krainy. Podzielony został na dwie główne strefy. Pierwsza strefa przed budynkiem, zwana „Rodziną Italią”, poświęcona jest głównie dzieciom i rodzicom, którzy po wyjściu z przedszkola chcą nacieszyć się urokami ogrodu. Jest to miejsce nie tylko odpoczynku, ale także integracji. Aby przestrzeń spełniała te funkcje, urozmaicono ją o rabaty ozdobne, pnącza, labirynt z grabu, ławki, hamaki, leżaki, domek z wikliny czy zadaszenie chroniące przed nadmiernym nasłonecznieniem. Parking oddzielono ogrodzeniem zapewniającym bezpieczeństwo bawiącym się dzieciom.

Strefa za budynkiem i po jego bokach służy zabawie oraz eksploracji pod opieką nauczycieli. Rozległy teren przed modernizacją skupiał głównie aktywność dzieci na placu zabaw z katalogowymi urządzeniami. Pozostała przestrzeń pokryta trawą wymagała zagospodarowania umożliwiającego wielozmysłową aktywność dzieci tym samym łącząc ogród w jedną spójną całość. Nad piaskownicami dodano słupki wielofunkcyjne z zadaszeniami, dźwigami i suwnicami, uatrakcyjnijające zabawę z piaskiem.

Piaskownica z żaglem i dźwigiem

„Krag obrad” z drewnianych pieńków, to miejsce spotkań, czytania bajek, ustalania planów na dalszą wyprawę. Jest zacisznym obszarem, którego charakter podkreśla zadaszenie z żagla. Choć główną strefą ruchową stanowi „Smoczy Wąwóz” z drewnianych bali wzdłuż ogrodzenia, nie przeszkadza to dzieciom wykorzystywać „Krag obrad” do zabaw sprawnościowych.

Krag do narad

Ścieżka z kłód i pieńków

Dużym zainteresowaniem dzieci cieszy się urządzenie do zabaw z wodą, z wiatraczkiem i tamą, do skonstruowania którego wykorzystano mało wykorzystywaną stolikową piaskownicę.

„Brzozowy Gaj” to miejsce do zabaw ruchowych, swobodnych lub tematycznych, dzięki zainstalowanym słupkom wielofunkcyjnym. Można z nich stworzyć boisko do gry w siatkówkę, kosza, a nawet domy oddzielone materiałowymi ściankami. Dobrym pomysłem jest również wigwam lub tor przeszkód.

Na „Dzikim Zachodzie” znajduje się ażurowa wiata służąca jako warsztat do majsterkowania, eksplorowania, czy też prowadzenia zajęć w grupach. Uzupełnienia ją niski rząd ścianek z okienkami służącymi do zabaw tematycznych oraz jako tło do przedstawień. Na „Dzikim Zachodzie” nie mogło także zabraknąć tipi, czyli domków do zabawy, w których można się skryć. Z „Brzozowym Gajem” tę strefę łączy ścieżka ziemna, która może służyć starszym dzieciom do jazdy na rowerze.

Ścianka do zabaw interaktywnych

Na terenie nie mogło zabraknąć miejsca do eksperymentów przyrodniczych, które skupiają się w obszarze „Mlecznej Drogi” wzdłuż drugiego boku budynku. Znajdują się tam skrzynie do upraw i obserwacji roślin, elementy stacji pogodowej (wiatraki, termometry, higrometry), pojemniki z owocami natury (szyszkami, patykami, igliwem itp.), budki dla ptaków i łąka z hotelem dla owadów. Zbudowano tam także ścieżkę sensoryczną z różnej wielkości otoczków, szyszek, kory, kasztanów. Pod wszystkimi salami usytuowano także skrzynie, w których dzieci będą pielęgnować i obserwować rośliny ozdobne. Wzdłuż ogrodzenia rosną „gwiazdne” rośliny mające w nazwie gwiazdy, księżyc lub planety, nawiązujące do ulicy Księżycowej, przy której mieści się Przedszkole.

Dzięki takiej aranżacji przestrzeni teren wokół przedszkola jest w całości wykorzystywany do wielozmysłowej aktywności dzieci, stwarza możliwość doświadczania, badania, eksperymentowania i odkrywania otaczającego świata. Jest miejscem integracji małych i dorosłych uczestników życia przedszkolnego, co stanowi ważny pomost w budowaniu przyjaznych relacji między nimi.

Ścieżka ziemna

3. Ogród Otwarty w Przedszkolu nr 42 „Kwiaty Polskie”

Ogród Otwarty przy Przedszkolu nr 42 na Wildzie to projekt pilotażowy zrealizowany przez Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta we współpracy z Przedszkolem nr 42 (przy ul. Prądyńskiego 15a) oraz inicjatywą Projekt Zieleniak. Celem projektu było zagospodarowanie ogródka przedszkolnego tak, żeby lepiej zaspokajał potrzeby przedszkola i jednocześnie był otwarty dla mieszkańców Wildy.

Ogród Otwarty to połączenie idei ogrodu społecznego i naturalnego miejsca zabaw, otwartego dla dzieci i dorosłych, w szczególności korzystających z przedszkola, sąsiedniego żłobka i szkoły podstawowej, a także mieszkańców pobliskich kamienic. To miejsce, w którym dzieci mogą poznawać przyrodę, dorosli odpoczywać, a chętne osoby uprawiać rośliny.

Ogród przedszkolny o powierzchni 3 600 m² ze starodrzewem, położony w miejscu oddzielonym od ruchu ulicznego kamienicami, mimo ogromnego zielonego, potencjału był bardzo słabo zagospodarowany. Projekt umożliwił zagospodarowanie części przedszkolnej ogrodu poprzez uporządkowanie terenu, nasadzenie roślin, instalację nowych urządzeń dla dzieci, ponadto wydzielenie fragmentu ogrodu o powierzchni ok. 350 m², który został udostępniony mieszkańcom w formie Ogrodu Otwartego.

Ogród otwarty – wejście

Koncepcja funkcjonowania Ogrodu Otwartego została wypracowana w trakcie warsztatów konsultacyjnych z udziałem potencjalnych użytkowników pod kierunkiem architekta krajobrazu.

Na tej podstawie powstał projekt zagospodarowania ogrodu. Następnie przeprowadzono prace w ogrodzie, w kilku etapach obejmujących usunięcie starego, zniszczonego asfaltu, uporządkowanie terenu, nowe nawierzchnie z piasku, ziemi i trawy, usypanie pagórka, remont piaskownicy, wygrodzenie ogrodu otwartego i utwardzenie nawierzchni, wykonanie bramy i podjazdu. Później zamontowano małą architekturę – altanę, hamaki, siedziska oraz posadzono rośliny.

W sezonie letnim ogród dostępny jest od poniedziałku do piątku w godzinach 13.00-20.00, a zimą od 13.00-17.00. Do godziny 13.00 korzystają z niego przedszkolaki w ramach prowadzonych zajęć. Z ogrodu bardzo chętnie korzystają rodzice odbierający dzieci z przedszkola, którzy mogą spędzić tam czas w otoczeniu zieleni, integrując się z innymi rodzicami i pozwalając jednocześnie dzieciom na dłuższą, swobodną zabawę. W weekendy ogród otwierany jest na indywidualną prośbę, można tam zorganizować urodziny, piknik, warsztaty. W zależności od zainteresowania mieszkańców, dostępność ogrodu i sposób jego funkcjonowania może być stopniowo rozszerzany.

Ogród otwarty – hamaki

Ogród działa od kwietnia 2018 r. W okresie od kwietnia do czerwca 2018 r. przeprowadzono w ogrodzie cykl weekendowych warsztatów rodzinnych, integrujących mieszkańców i promujących idee ogrodu, było to m.in. wspólne sadzenie rabat, budowa domku dla owadów, kuchni błotnej. Na Facebooku działa profil Ogrodu Otwartego, gdzie zamieszczane są informacje o bieżących wydarzeniach w ogrodzie.

Ogród otwarty – pergola

4. Elementy EKOedukacji – mikroinstalacje w ogrodach przedszkolnych

Mikroinstalacje (demonstratory) to projekt realizowany przez Biuro Koordynacji Projektów i Rewitalizacji Miasta we współpracy z Fundacją Made in Art z Poznania. Celem projektu jest wsparcie w zagospodarowaniu ogrodów przedszkolnych, wyposażenie terenu ogrodu w elementy zielone i promocja ekologii wśród przedszkolaków. Wyposażenie zrealizowano w 10 wybranych przedszkolach na obszarze miasta Poznania, wytypowanych przez Wydział Oświaty Urzędu Miasta Poznania w ramach Programu modernizacji i rozbudowy placów zabaw w przedszkolach w latach 2016 – 2020.

W ogrodach przedszkolnych zaprojektowano i wykonano mikroinstalacje złożone z 5 demonstratorów w celu prezentacji elementów ekoedukacji, które nawiązują do żywiołów natury tj. woda, ziemia, powietrze. Dodatkowo wykonawca zaproponował scenariusze zajęć edukacyjnych dla dzieci w temacie 5 różnych zagadnień związanych z ekologią i ochroną środowiska naturalnego, odnoszących się do poszczególnych demonstratorów. Zaproponowane koncepcje zajęć i mikroinstalacji zachowują logiczną całość, zwracając uwagę na oddziaływanie elementów ekosystemu i pokazując, że pomiędzy poszczególnymi komponentami środowiska przyrodniczego zachodzą istotne zależności. Idee są bardzo oryginalne, a zarazem nieskomplikowane, opisane prosto, adekwatnie do grupy odbiorców i ich wieku. Co więcej, zaproponowano bardzo ciekawe i chwytliwe nazwy demonstratorów, które idealnie pasują do wymyślonych modeli instalacji. Demonstratory stanowią w większości naturalne konstrukcje (drewniane lub roślinne elementy).

Przedstawione koncepcje promują dbanie o środowisko naturalne, prezentują jego funkcjonowanie i zachodzące w nim zmiany w ciągu roku. Działanie demonstratorów uświadomi dzieciom dzieciom istnienie krótkoterminowych i długoterminowych efektów funkcjonowania oraz rozwoju mikroekosystemów powstających w ogrodzie.

Fundacja Made in Art jako wykonawca demonstratorów w ogrodach przedszkolnych zaproponowała poszczególne instalacje:

1. „Żywostół”

Mikroinstalacja w formie drewnianego stołu, którego blat obsadzony jest różnymi gatunkami roślin wieloletnich, zimozielonych, a przy tym mało wymagających. Dodatkowo na środku stołu zamontowano studzienkę rewizyjną, która umożliwi dzieciom obserwację profilu glebowego oraz warstw wegetacyjnych.

2. „Deszczarium”

Mikroinstalacja związana z prostym systemem zarządzania wodą opadową. Składa się z przyłącza, które zbiera deszczówkę z rynny, a zebraną wodę magazynuje w konewkach o różnych rozmiarach. Ich odpowiednie ustawienie pozwoli stworzyć system naczyń połączonych, przez co możliwe będzie zgromadzenie większej ilości wody i zaprezentowanie jej obiegu.

3. „Wierzbaza”

Mikroinstalacja skonstruowana z żywokołów wierzbowych oraz drewnianego podestu. Jest to przykład żywej konstrukcji, która może się rozwijać i ewoluować, tworząc naturalny szalas, a przez to miejsce zabaw, obserwacji przyrody, a także miejsce do relaksu i wyciszenia.

4. „Maszynka pogody”

Mikroinstalacja przypominająca małą stację meteorologiczną. Skonstruowana jest z drewnianych elementów, a formą przypomina indiańskie tipi. Stacja wyposażona jest w najważniejsze instrumenty do pomiaru temperatury, wilgotności, kierunku wiatru, wielkości opadu itp.

5. „Kopalnia witamin”

Mikroinstalacja w formie dwóch wyniesionych rabat warzywnych. Ich celem jest pokazanie dzieciom uprawy roślin jadalnych, głównie warzyw i ziół. Dzieci dzięki tej konstrukcji będą mogły zaobserwować pełny cykl upraw roślin i zasiać/zasadzić inne gatunki potrzebne do przygotowania zaplanowanych przepisów kulinarnych.

SPIS ILUSTRACJI

okładka	Piotr Bedliński, <i>Podest drewniany</i>	s. 34	Anna Komorowska, <i>Ogród warzywny</i>
s. 2	Piotr Bedliński, <i>Domek dla owadów i rabaty</i>	s. 35	Michał Rokita, <i>Zwierzęta</i>
s. 4	Piotr Bedliński, <i>Ścieżka ziemna</i>	s. 35	Anna Komorowska, <i>Ścieżka badawcza</i>
s. 6	Anna Komorowska, <i>Dzieci w otoczeniu natury</i>	s. 36	Anna Komorowska, <i>Woda</i>
s. 9	Dżungla – rysunek dziecka	s. 37	Anna Komorowska, <i>Rośliny ozdobne</i>
s. 12	Szkic projektowy ogrodu przy Przedszkolu nr 87	s. 38	Przedszkole nr 42 – przed remontem
s. 14	Pierwszy etap prac w Przedszkolu nr 42	s. 38	Przedszkole nr 42 – po remoncie
s. 17	Ogród otwarty – Projekt Zieleniak	s. 40	Projekt ogrodu w Przedszkolu nr 87
s. 18	Piotr Bedliński, <i>Stacja pogodowa</i>	s. 41	Piaskowe wyspy
s. 20	Anna Komorowska, <i>Katalogowe urządzenia</i>	s. 42	Ścieżka z kłód i pieńków
s. 20	Grzegorz Bojda, <i>Pieńki i kłody</i>	s. 42	Piotr Bedliński, <i>Kuchnia błotna</i>
s. 21	Michał Rokita, <i>Pagórek</i>	s. 43	Projekt ogrodu w Przedszkolu nr 42
s. 21	Anna Komorowska, <i>Tunel</i>	s. 43	Pagórek z trapem i zjeżdżalnią
s. 22	Anna Komorowska, <i>Ścianka interaktywna</i>	s. 44	Strefa zabaw ruchowych
s. 23	Michał Rokita, <i>Stolik wodny</i>	s. 44	Piotr Bedliński, <i>Ogród po modernizacji</i>
s. 24	Michał Rokita, <i>Szałas</i>	s. 45	Projekt ogrodu w Przedszkolu nr 46
s. 24	Michał Rokita, <i>Kuchnia błotna</i>	s. 45	Piaskownica z żaglem i dźwigiem
s. 25	Michał Rokita, <i>Wiklina</i>	s. 46	Piotr Bedliński, <i>Krąg do narad</i>
s. 26	Michał Rokita, <i>Słupki wielofunkcyjne</i>	s. 46	Piotr Bedliński, <i>Ścieżka z kłód i pieńków</i>
s. 26	Michał Rokita, <i>Luźne elementy</i>	s. 47	Piotr Bedliński, <i>Ścianka do zabaw interaktywnych</i>
s. 27	Michał Rokita, <i>Elementy dekoracyjne</i>	s. 47	Piotr Bedliński, <i>Ścieżka ziemna</i>
s. 28	Anna Komorowska, <i>Stół i kosz na śmieci</i>	s. 48	Piotr Bedliński, <i>Ogród otwarty – wejście</i>
s. 29	Michał Rokita, <i>Altana</i>	s. 49	Piotr Bedliński, <i>Ogród otwarty – hamaki</i>
s. 29	Michał Rokita, <i>Naturalna nawierzchnia amortyzująca</i>	s. 49	Piotr Bedliński, <i>Ogród otwarty – pergola</i>
s. 30	Nina Bojda, <i>Szałas</i>	s. 50	Fundacja Made in Art, <i>Żywostół</i>
s. 30	Michał Rokita, <i>Chodnik</i>	s. 51	Fundacja Made in Art, <i>Wierzbaza</i>
s. 31	Michał Rokita, <i>Podest</i>	s. 51	Piotr Bedliński, <i>Ogród po modernizacji</i>
s. 31	Anna Komorowska, <i>Schody</i>	s. 51	Zielone rabaty – kopalnia witamin
s. 32	Michał Rokita, <i>Pumptrack</i>		
s. 32	Anna Komorowska, <i>Ścieżka bosych stóp</i>		
s. 33	Anna Komorowska, <i>Ogrodzenie zewnętrzne</i>		
s. 33	Anna Komorowska, <i>Ogrodzenie wewnętrzne</i>		